

Marbard Unibersity

Library of the Divinity School

BOUGHT WITH MONEY

THE SOCIETY

FOR PROMOTING

THEOLOGICAL EDUCATION

STROPHENBAU UND RESPONSION IN EZECHIEL UND DEN PSALMEN.

VON

DAV. HEINR. MÜLLER.

WIEN 1908.

ALFRED HÖLDER

K. U. K. HOF- UND UNIVERSITÄTS-BUCHHÄNDLER

BUCHHÄNDLER DER KAISFRLICHEN AKADERIE DER WISSENSCHAFTEN

1, BRIEfentementale II.

30 July 1909 Harvard University. Divinity School Library.

Alle Rechte vorbehalten.

454

Druck von Adolf Heizhausen, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchdrucker in Wien.

Vorwort.

Rascher als mir lieb ist, gehe ich wieder daran, drei neue Belege für meine Strophentheorie der Öffentlichkeit vorzulegen. Sie drüngten sich mir in einer Weise auf, daß ich sie, um Rahe für andere dringende Arbeiten zu gewinnen, abschütteln muß. Diese Belege sind, so unglaublich es scheinen mag, durch die von Ebenkan Santau veröffentlichten Papyrusurkunden von Elephantine von Elephantine vorgerungen worden. Die hüchst seltsame Tatsache, daß Kambyses bei seiner Eroberung Ägyptens (525 v. Ch.) dort sehen den Tempel in Elephantine vorgefunden hat, erinnerte mich daran, daß Lektor M. Friedmann im Jahre 1888 in einer hebräisch geschriebenen kurzen Abhandlung "Ezechiel, Kapitel zwanzig"; die Hypothese aufgestellt hat, daß die Klatesten, welche bei Ezechiel erschienen waren, um JHWH zu befragen, ihn bewegen wollten, ihrem Plane, einen Tempel nach Art des jerusalemischen in Babel zu erbauen, seine Zustimmung zu erteilen.

Durch den bedeutsamen Fund von Elephantine schien mir diese Hypothese in eine neue historische Beleuchtung gerückt worden zu sein und ich hielt es für angemessen, das zwanzigste Kapitel auf diese Vermutung hin zu prüfen. Kaum daß ich die inhaltliche Unter-

Der hebrilische Titel lautet: מימן כ' מאת סאיר איש שלום משלום לנבואת יהוקאל סיטן כ' מאת סאיר איש שלום בשלום מורה בנית פורש בווינא הבירה.

suchung in Angriff nahu, trat mir die strophische Gliederung mit einer solchen Evidenz entgegen, daß ich nan ein doppeltes Interesse daran hatte, diese Rede zu prüfen: ein sachliches und ein formales. Zu welchen Resultaten ich dabei gekommen bin, wird man weiter unten erfahren.

Die minutiöse Untersuchnng einzelner Wendungen in der Rede Ezeechiels, insbesondere des Ausdruckes "und sie waren widerspenstig gegen mich ("2 "uz"), der sich dreimal im Kap. 20 wiederholt, führte mich auf ähnliche Wendungen in dem Psalm 78 und gab mir so den Schlüssel in die Hand, diesen Psalm strophisch zu zerlegen.

Durch Zufall und weil ich mich wieder mit der Strophenfrage etwas intensiver beschäftigte, stieß ich nun auch anf die Spuren eines strophischen Aufbaucs in Ezech. 23 und so stehe ich nun wieder vor dem Problem, welchem ich nach Möglichkeit aus dem Wege gehen möchte, das aber immer wieder an mich herantritt.

Und wieder ist es ein eigentümlicher Zufall, daß diese drei Beispiele die wichtigsten drei Typen meiner Strophenthoorie repräsenteren. Ezech. 20 ist eine nütehrer-prossische Rede, wo der Gedanke vorherrscht und ein Schematismus vorwaltet, bietet aber so sichere Paradigmata der Responsion, wie sie selbst bei diesem Propheten nicht häufig sind. Ganz anders verhält es sich mit Ezech. 23. Es ist eine poetische Gleichnisrede, wie sie Ezechiel liebt, mit starker Hervorkehrung des sexuellen Elements. Die Sprache ist gehoben und rhythmisch, die Responsionen seltener nud mitnder simfällig, aber doch deutlich genug. Der Ps. 78 ist endlich wie alle hagiographischen Stücke rhythmisch mit geringen Ansätzen zu Responsionen, aber die Absätze sind durch respondierende Wendungen seharf markiert.

Ein sorgfältiges Studium derartiger Typen, von denen hier drei charakteristische vorliegen, dürfte vielleicht für diejenigen heilsam sein, die mit großer Gelehrsamkeit und großem Scharfsinn auf einspurigen metrischen Geleisen in falsche Richtungen sich bewegen.

Ezechiel Kap. 20.

- ויהי בשנה השביעית כחמישי כעשור לחדש באו אנשים מוקני ישראל לדרש את יתוה וישבו לפני
 - (2) ויהי דכר יהוה אלי לאמר
 - (3) בן אדם דבר את־זקני ישראל
 - ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה הלדרש אתי אתם באים
 - חי אני אם אדרש לכם
 - נאם אדני יהוה. (4) התשפט אתם התשפט בן אדם
 - את תועבות אכותם הודיעם

A, 0.

(6) האמרת אליהם
 כה אמר אדני יהוה
 ביום בחרי בישראל
 ואשא ידי לורע בית יעקב
 ואן דע לרם בארץ מצדים
 ואשא ידי להם בארץ מצדים
 ואשא ידי להם לאמר
 אני יהוה אלהיבם
 אני יהוה אלהיבם

A, 1.

- (a) ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מאדץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם?
 ובת חלב ורבש צבי היא לכל הארצות
 (b) ואמר אלידמ
 - איש שקוצי עיניו השליכו ובנלולי מצרים אל תממאו אני יהוה אלהיכה

Vielleicht sind die beiden Zeilen so abzuteilen: ביום הרא ניסאתי ידי לוב להיציאם מארץ מצרים [ולהביאם] אל ארץ אשר הרתי להם.

A. 2.

 ו ומהו בי
 ולא אבו לשמע אלי
 אמי את שקוצי עיווהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוד ארץ מצרים

A, 3.

(9) ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הנוים? אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים

В, 1.

(0) ואוציאם מארץ מצריס ואביאם אל המדבר (11) אתן לרם את חקותי ווא משפטי הודשני אותם ואת משפטי הודשני אותם אשר יושה אותם האדם וחי כהם (12) וום את שבתותי נתתי לרם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם

B, 2.

(מ) נימרו כי כתישראל במדבר בחקותי לא הלכו ואת משפטי מאסו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואת שבתותי חללו מאד ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר לכלותם במדבר לכלותם

¹ MT odd name mer area

B. 3.

(14) ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הנוים |אשר המה בתוכח]

(אשר המה בתוכם) אשר הוצאתים לטיניהם

B. 4.

וגם אני נשאתי ידי להם במדבר לכלתי הביא אותם אל הארץ אשר נתתי (להם) זכת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות

> יען במשפטי מאסו) ואת חקותי לא הלכו בהם ואת שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם לכם הולד

> > C, 0.

(17) ותחם עיני עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה במדבר (18) ואמר אל בניהם במדבר בחקי אבותיכם אל תלכו ואת משפטיום אל תשמיו ובולוליהם אל תשמיו ובולוליהם אל תשמיו (19) אני יהוה אל היכם

C, 1.

(אני הוצאתי את אכותיכם ממצרים): בחקותי לא משפטי שמרו ועשו אותם (יים) ואת שבתותי קרשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם

¹ Fehlt in MT, ist aber aus V. 9, wo es überschüssig ist ergänzt.

² Feblt im MT.

C, 2.

(12) ומרו כי הבנים בחקותי לא הלכ ואת משפטי לא שמרו לעשות אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם את שבתותי חללו לבלות אטיבם במדבר לבלות אטיבם במדבר

C. 3.

והש תי את ידי ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הנוים אשר הוצאתי א(ב)ותם' לעיניהם

C, 4.

(23) גם אני נשאתי את ידי להם כמדבר להפין אותם בטים ולורות אותם בטים (4) "ען משפטי לא עשו וחקותי מאמו ואת שבתותי חללו ואחרי גלולי אבותם היו טיניהם

> (25) ונם אני נתתי להם חקים לא מובים ומשפ מים לא יחיו בהם (25) ואמטא אותם במתנותם בחעביר כל פמר רחם למען אשימם וידעו מי" אני יהוה

לטען אשר ידעו אשר MT אות א לטען אשר ידעו אשר.

D

(27) לכן דבר אל כית ישראל בז אדם ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה עוד זאת גדפו אותי אכותיכם במעלם בי מעל

> (28) ואביאם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה להם ויראו כל נכעה רמה וכל עץ עכות ויובחו שם את ובחיהם ויתנו שם כעם קרכנם וישימו שם ריח ניחוחיהם ויסיכו שם את נסכיהם

> > (29) ואמר אליהם מה הבמה אשר אתם הכאים שם ויקרא שמה במה עד היום הוה ו

(30) לכן אמר אל כית ישראל כה אמר אדני יהוה הכדרך אבותיכם אתם נשמאים וונים אתם וונים

(31) וכשאת מתנותיכם בהעביר כניכם באש אתם נממאים לכל גלוליכם עד היום ואני אדרש לכם בית ישראל חי אני נאם אדני יהוה אם אדרש לכם.

(32) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כנוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן

(3) זה אני נאם אדני ידנה אם לא
ביר חוקה וכורוע נטויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם
ביר חוקה וכורוע נטויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם
וקבצתי אתכם מן האמינה אשר נפוצותם כם
ביר חוקה וכורוע נטויה וכחמה שפוכה
(3) הבאדו אתכם אל מדבר העמים
ונש פנו את אתכם שם פנו אל פנים
ונש פנו את אתכם שם פנו אל פנים

(ש:) באשר נשפטתי את אכותיכם כמדבר ארץ מצרים כן אשפט אתכם ואם אדני יתוה (ד?) ותעברתי אתכם תחת השבט ורבאתי אתכם בסטורת הברית (ש:) וברותי מכם המרדים והפישעים בי מארץ מנורדום אוציא אותם ואל אדמת ישראל לא בינאונו?

(99) ואתם כית ישראל
כה אמר ארני ידוה
איש נלוליו לכו עברו
ואדר אם אינכם שומעים אלי
ואת שם קרשי לא תחללו עוד
במתנותים ובלוליכם
[יידעתם כי אני יהוח?]

(00) כי בהר קדשי בהר מרום ישראל שם יעברוני הל. שם יעברוני הל. בית ישראל כלה בארץ שם ארצם ושם אדרש את תרומותיכם ואת ראשית משאותיכם בכל קדשיכם 1

¹ MT. add. mm er ergru. 2 Fehlt im MT.

² Fehlt im MT, ist aber aus V. 38 ergänzt.

(41) בריח ניחוח ארצה אתכם כהוציאי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפצתם כם ונקרשתי ככם לעיני הנוים

(49) וידעתם כי אני יהוה בהביאי אתכם אל אדמת ישראל אל הארץ (הטובה) אשר נשאתי את ידי לחת אותה לאוחוירת

> (43) וזכרתם שם את דרכיכם ואת כל עלילותיכם אשר נטמאתם כם ונקטתם בפניכם בכל רעותיכם אשר עשיתם

(44) וידעתם כי אני יהוה בעשותי אתכם למען שמי לא כדרכיכם הרעים וכעלילותיכם הנשחתות בית ישראל נאם אדני יהוה I

Übersetzung.

- Und es geschah im siebenten Jahre, im fünften [Monat], am zehnten des Monats, da kamen etliche von den Ältesten Israels, nm JHWH zu befragen und setzten sieh vor mieh.
- (2) Und es ward mir das Wort JHWH's also:
- (3) Menschenkind, rede mit den Ältesten Israels Und sprich zu ihnen: So spricht der Herr JHWH: Um mich zu befragen kommt ihr? So wahr ich lebe, zicht lasse ich mich von ench befragen, Ist der Spruch des Herrn JHWH.
 - (4) Willst du sie richten, sie richten, Menschenkind, So tu' ihnen die Gr\u00e4uel ihrer V\u00e4ter kund!

A, 0.

(5) Und sprich zu ihnen:
So spricht der Herr JHWH:
Am Tage als ich Israel erwählte.

Da erhoh ich meine Hand (zum Schwure) dem Samen des Hauses Jakobs Und gab mich ihnen zu erkennen im Lande Ägypten,

Erhoh ihnen meine Hand und sprach:

Ich bin JHWH ener Gott.

A, 1.

- (6) An jenem Tage erhoh ich ihnen meine Hand, Sie zu führen ans dem Lande Ägypten, in das Land, das ich ihnen erspähet,
 - Das fließend von Milch und Honig, eine Zierde ist aller Länder.
- (7) Und ich sprach zu ihnen:

Werfet ein jeder die Scheusale eurer Augen fort Und mit den Götzen Ägyptens verunreinigt euch nicht, Ich hin JHWH euer Gott!

A, 2.

(8) Sie waren aber widerapenstig gegen mich Und wöllten nicht auf mich biten, Die Scheussle ihrer Augen warfen sie nicht fort Und die Götzen Ägyptens ließen sie nicht fahren. Da dachte ich meinen Grimm üher sie auszuschütten, Auszulassen meinen Zorn an ihnen Inmitten des Landes Ägypten.

A, 3.

(9) Aber ich tat es um meines Namens willen, Um ihn nicht zu entweiben in den Augen der Völker, Vor deren Augen ich mich ihnen zu erkennen gegehen hatte, Sie aus dem Lande Ägypten herauszuführen.

B, 1.

- (10) Und ich führte sie heraus aus dem Lande Ägypten und brachte sie in die Wüste
- (11) Und gab ihnen meine Satzungen Und meine Rechte tat ich ihnen kund,

Welche der Mensch tun soll, damit er durch sie lebe.
(12) Auch meine Sabhate gab ich ihnen,

Daß sie ein Zeichen seien zwischen mir und ihnen, Damit man erkenne, daß ich JHWH sie heilige.

B, 2.

(13) Aber es war widerspenstig gegen mich das Hans Israel in der Wüste. In meinen Satzungen wandelten sie nicht

Und meine Rechte verachteten sie, Welche der Mensch tun soll, damit er durch sie lebe,

Und meine Sabbate entweihten sie gar sehr. Da dachte ich meinen Grimm üher sie auszuschütten, In der Wüste sie zu vernichten.

B, 3.

(14) Und ich tat es meines Namens wegen, Um ihn nicht zu entweihen in den Augen der Völker, [In deren Mitte sie waren], Vor deren Angen ich sie herausgeführt habe.

B, 4.

- (15) Und doch erhob ich ihnen meine Hand in der Wüste, Sie nicht zu hringen in das Land, das ich [ihnen] gehen wollte, Das fließend von Milch und Honig, eine Zierde ist aller Länder.
- (16) Weil sie meine Rechte verachteten, Und in meinen Satzungen nicht wandelten Und meine Sahbate entweihten; Denn nach ihren Götzen ging ihr Sinn.

C. o.

- (17) Aher ich (mein Auge) hatte Mitleid mit ihnen, sie zu verderben, Und ich machte ihnen nicht den Garaus in der Wüste.
- (18) Und ich sprach zu ihren Kindern in der Wüste: In den Satzungen eurer V\u00e4ter wandelt nicht Und ihre Rechte heohachtet nicht Und mit ihren G\u00fctzen verunreiniget euch nicht.
- (19) Ich hin Jahweh euer Gott.

C, 1.

[Ich hahe eure Väter aus dem Lande Ägypten geführt.] In meinen Satzungen wandelt Und meine Rechte beohachtet Und tut sie.

(20) Und meine Sabbate heiliget, Daß sie ein Zeichen seien zwischen mir und euch, Damit man erkenne, daß ich JHWH euer Gott hin.

C, 2.

(21) Und es waren widerspenstig gegen nich die Kinder, In meinen Satzungen wandlen sie nicht Und meine Rechte heobschteten sie nicht, sie zu tun. Welche der Mensch tun soll, damit er durch sie lebe. Meine Sahhate entweilten sie. Da dachte ich meinen Grimm über sie auszuschütten, Meinen Zorn an ihnen ausenlassen in der Wüste.

С, з.

(22) Doch ich hielt meine Hand zurück
Und tat es meines Namens wegen
Um ihn nicht zu entweihen in den Augen der Völker,
Vor deren Augen ich [ihre Väter] heransgeführt hahe.

C, 4.

(23) Auch ich erhoh ihnen meine Hand in der Wüste, Sie zu zersprengen unter die Völker Und sie zu zerstrenen in die Länder;

- (24) Weil sie meine Rechte nicht geüht,
 Und meine Satzungen verschtet,
 Und meine Sathate entweiht hahen
 Und ihre Augen nach den Götzen ihrer Väter [gerichtet] waren,
- (25) Aher auch ich gah ihnen Gesetze (Satznngen), die nicht gut waren, Und Rechte, nach denen man nicht lehen kann.
- (26) Und ich verunreinigte sie durch ihre Gahen, Indem sie jeden Durchhruch des Mutterleihes [dem Feuer] weihten, Damit ich sie starr mache Und sie erkennen, daß ich JHWH hin.

D.

- (27) Darnm rede znm Hause Israel, Menschenkind, Und sprich zu ihnen: So spricht der Herr JHWH Auch dadurch lästerten mich enre Väter, Indem sie Treuhruch an mir hegingen.
- (28) Als ich sie hrachte in das Land,
 Welches ihnen zu geben ich meine Hand (rum Schwure) erhohen hatte,
 Da erzaben sie jeden hohen Hügel und jeden dicht helauhten Baum
 Und opferten dort ihre Opfer
 Und legten dort ihre Argerergendem Gahen nieder
 Und brachten dort ihre Argerergendem Gahen nieder
 Und spendeten dort ihre Trankopfer.
 Und spendeten dort ihre Trankopfer.
- (29) Und ich sprach zu ihnen: Was ist es mit der ,Höhe' wohin ihr steiget, Und es wurde ihr Namen ,Höhe' genannt his auf heute.

E.

(30) Darnm sprich zum Hause Israel: So spricht der Herr JHWH: Wie, auf die Weise eurer V\u00e4ter verunreinigt ihr euch? Und ihren Scheusalen jagt ihr nach?

- (31) Und im Darbringen earer Gaben,
 Indem ihr eure Kinder durchs Feuer führet,
 Veraureinigt ihr ench
 Für alle eure Göten bis beute
 Und ich soll mich von euch befragen lassen, Haus Israels?
 So wahr ich lebe, ist der Spruch des Herrn JiHWH,
 Ich lasse mich nicht von euch befragen.
- (32) Und was euch in den Sinn kommt, soll nicht geschehen, Was ihr sprechet: Wir wollen sein wie die Völker, Wie die Geschlechter der Länder zu dienen Holz und Stein.
- (33) So wahr ich lebe, Spruch des Herrn JHWH, Mit starker Haud, gestrecktem Arm uud ausgeschüttetem Grimm werde ich euch regieren.
- (34) Und werde euch herausführen aus den Völkern Und euch sammeln aus den Ländern, in die ihr zerstreut wurdet, Mit starker Hand, gestrecktem Arm und ausgeschüttetem Grimm.
- (35) Und werde euch briugen in die Wüste der Völker Und mit euch dort richten von Angesicht zu Angesicht.
- (36) Wie ich mit euren Vätern gerichtet habe in der Wüste des Ägypterlandes,
 - So werde ich mit euch richten, Spruch des Herrn JHWH.
- (37) Und ich werde euch durchziehen lassen unter dem Stabe, Und ench bringen in die Fessel des Bundes
- (38) Und von euch ausscheiden, die sich empörten und von mir abfielen; Aus dem Land ihres Aufeuthaltes werde ich sie herausführen, Aber auf den Boden Israels sollen sie nicht kommen.
- (39) Ihr aber Haus Israels,
 So spielth der Herr JHWH:
 Gehet, dienet jeder seinen Götzen
 Und dann wenn ihr mir sehon nicht geborchet ferner
 Sollt ihr (wenigstens) meien heiligen Namen nicht entweihen
 Durch euro Opfergaben und euro Götzen.
 [Und ihr sollt wissen, das ich JHWH bin.]

(40) Nur auf meinem heiligen Berge,
Anf der Bergenbübe Iarnela,
Ist der Spruch JHWH's,
Dort wird mir das ganne Haus Israel dienen,
Inageanst werde ich sie dort im Lande gnädig aufnehmen,
Und dort werde ich einer Hebeopfer einfordern
Und die Erttlinge enere Gaben nebet all euren Heiligtümern.

(41) Beim lieblichen Onforduft werde ich euch gnädig anfnehmen.

- Wenn ich euch ans den Völkern her ansführe, Und euch sammle aus den Ländern, In die ihr zerstrent wurdet, Und ich werde gebelüget werden durch euch vor den Augen der Völker.
- (42) Und ihr werdet erkennen, daß ich JHWH bin, Wenn ich euch auf den Beden Israels bringe, In das [gute] Land, Welches euren Vätern zu geben Ich meine Hand erhoben habe.
- (43) Und ihr werdet eures Wandels gedenken Und all eurer Handlungen, Womit ihr euch vernareinigt habt. Und ihr werdet vor ench selbst Ekel empfinden Wegen all eurer Besheiten, die ihr geübt.
- (44) Und ihr werdet erkennen, daß ich JHWH bin, Wenn ich so mit euch verfahre meines Namens willen, Nicht nach eurem bösen Wandel Und nach eurem verruchten Handlungen, Haus Israels, ist der Spruch des Herrn JHWH.

Bei der strophischen Gliederung dieser Rede muß man von der historischen Übersicht (V. 5—24) ausgehen. Diese Übersicht zerfällt in drei Teile: die Israeliten in Ägypten (Kol. A), die Israeliten in der Wüste, erste Generation (Kol. B) und die Israeliten in der Wüste, zweite Generation (Kol. C). Die drei Teile forderten gewissermaßen zu einer gleichmußigen strophischen Behandlung heruns, ganz so wie die Strophenlegenden im Koran (Sürat ak-Su'ark'). Die Gliederung dieses mittleren Teiles läßt sich mit mathematischer Gewißheit nachweisen. Der Parallelismus der Strophen in senkrechter und wagrechter Richtung füllt so in die Augen, daß man einfach blind sein muß, um ihn zu leugnen. Freilich mußte der Aufbau erst gefunden werden und dies war bei dem fortlaufenden Text der Überlieferung und dem prosaischen Charakter der Rede nicht leicht. Ich selbst, der ein einigermaßen geübtes Auge für derartige Erscheinungen mir nach und nach angeeignet habe, bin oft an diesem Kapitel vorbeigegangen, ohne dessen Gliederung zu erkennen.

Man wird allerlei Einwendungen auch gegen die strophische Einteilung dieses Stückes machen, ich glaube aber bei der Beprechung desselben weiter unten, diese vollkommen widerlegen zu können, ich bilde mir aber nicht ein alle Welt zu überzeugen; denn vorgefaßte Meinungen sind, insbesondere wenn sie ein langes Leben im Gehirn haften, schwer zu beseitigen und das physikalische Gesetz, daß ein Köpper in einen Raum erst eindringen kann, wenn er einen andern verdrängt hat, gilt auch von psychischen Erscheinungen.

Die Gliederung der Einleitung und des Schlusses der Rede, steht mangels scharfer Responsionen nicht auf der gleichen Stufe der Sicherheit wie die des mittleren Stuckes. Die Zeilenabteilung ist, da Reimen fehlen, nicht so evident wie im Koran; sie wird aber durch Sinn und Sprachgefühl diktiert und darf auf einem hohen Grad von Wahrscheinlichkeit Anspruch machen. Der Maßstab der aus den sicheren Teilen gewonnen wurde, darf unbedenklich auch auf die unsichern angewendet werden. Der Maßstab ist nicht rein metrischer und rhythmischer Natur, sondern vielfach gedanklicher Art, wobei allerdings öfter, we es angeht und der Gedanke nicht scharf genug ist, auch ein gewisses metrisches Maß in Anwendung kommt.

Nach diesen einleitenden Bemerkungen gehe ich daran die Rede im Einzelnen zu besprechen, wobei ich sowohl auf den Sinn

¹ Vgl. Die Propheten in ihrer ursprünglichen Form 1, S. 34 ff.

der Rede und ihrer einzelnen Teile als auch auf die strophische Gliederung Rücksicht nehmen werde.

V. 1. Gleich die Überschrift und in dieser die Datierung ist von Wichtigkeit: ,Im siebenten Jahre, am fünften [Monate], am zehnten des Monats'. Die meisten Erklärer nehmen, wie es scheint mit Recht, an, daß die Datierung sich auf die Zeit der Wogführung des Königs Jojakin beziehe und daß diese Prophezeiung im Jahre 591. also vor der Zerstörung Jerusalems durch Nebukadnezar stattgefunden habe. Nur M. FRIEDMANN bezieht die Datierung unter Hinweis auf Kap. 40, 1, wo beide Datierungsarten nebeneinander vorkommen, auf die Zerstörung der Stadt. Was Friedmann zu diesem abweichenden Ansatze bewogen hat, sind zwei Tatsachen. Erstens ist das Tag- und Monatsdatum: "am fünften Monate, am zehnten des Monats' höchst merkwürdig. Das Datum stimmt genau mit dem Tag- und Monatsdatum der Zerstörung Jerusalems durch Nebukadnezar überein (Jer. 52, 12).1 Man begreift die Wahl des Tages zu einem Besuche bei dem Propheten, wenn der Besuch nach der Zerstörung des Tempels stattgefunden hat, dagegen wäre es ein höchst eigentümlicher Zufall, daß die Altesten viele Jahre vor der Zerstörung gerade diesen Tag gewählt hätten, um beim Propheten vorzusprechen.

Zweitens kann der Schluß der Rede V. 33 ff. vor der Zerstürung des Tempels nicht geschrieben sein. In der Tat sicht sich unde R. Kasztzenman aus dem gleichen Grunde gezwungen anzunehmen, daß die Niederschrift der Rede erst nach 556 v. Chr. erfolgt, bezw. daß der Schluß von V. 33 ff. erst nachträglich zugefügt worden war: "Ezechiel konnte so, wie er hier schreibt, nur schreiben, wenn sich zur Zeit ganz Israel (s. V. 40) im Exil befandt.

Zu diesen beiden Tatsachen tritt nun eine Hypothese Friedmanns hiezu, welche sich auf die Deutung einer andern Dunkelheit dieser Rede bezieht. Die Ältesten kamen zu Ezechiel, "um JHWH zu befragen" (בירים איז דייה"). Aus der Antwort des Propheten geht nicht mit Deutlichkeit liervor, worüber sie ihn befragen wollten. Friedmann

ובחדש החמשי בעשור לחדש ... בא נבחוארן... וישיף את בית יהיה 1

sprach nun im Anschluß an eine aggadische Überlieferung die Vermutung aus, daß sie sich die Erlaubnis erbeten wollten, in Babel einen Altar zu errichten, um Opfer darzubringen.

FRIEDMANN formuliert seine Hypothese folgendermaßen: "Die Israeliteu (in Babylou) verfuhren wie die Völker (in dereu Mitte sie lebten). Ein jeder errichtete sich einen Altar und opferte Gott auf demselben; es waren auch solche, die nach heidnischer Manier ihre Kinder den Götzen durchs Feuer weilsten. Deshalb kamen die Ältesten Israels zum Propheten und befragten ihn, ob sie in Babel einen Tempel bauen sollten (etwa derart wie der Onias-Tempel in Ägypten), um dort ihren Gottesdienst gemeinsam zu halten, sci cs durch ahronidische Priester oder durch die Erstgeborenen, damit uicht jeder für sich selbst einen Altar errichte, sie vielmehr ein gemeinsames "kleines Heiligtum" unter den Völkern haben, wo sie ihre Opfer darbringen könnten'. Er wurde zu dieser Vermutung angeregt. durch folgende Midrasch-Stelle: Wir finden, daß Gott den Israeliten Götzendienst gestattet hat, denn es heißt: "Und ihr, Haus Israels, so spricht der Herr JHWH, gehet, dienet jeder seinen Götzen' (Ezech. 20, 39); danu aber heißt es weiter: ,Aber meinen heiligen Namen entweiht nicht ferner mit euren Gaben und euren Götzen'.1 Ezechiel hielt also nach dieser aggadischen Auffassung den vorübergehenden Götzendienst für minder verderblich als die Errichtung eines Tempels in Babylon, welche die religiöse und politische Einheit des Volkes gefährden mußte.

Freilich ist und bleibt es nur eine Hypothese, die aber jetzt durch den Tempel von Elephantine eine ueue Stittze gefunden hat. Vielleicht erklärt sich daraus wie aus der ganzen Situation die Zartuckhaltung und die orakelhaft dankle Redeweise Ezechiels. Die Altesten sind gewiß in bester Absieht gekommen und glaubten, durch die Errichtung eines einheitlichen Heiligtums allerlei Mißstände zu

beseitigen. Sie einfach scharf abzaweisen, wie er es in Kap. 14 getan — wo vielleicht die Vertreter einer assimilierenden Richtung gekommen waren ¹ — lag kein Grund vor, da sie das Beste wollten.
Der Hinweis darauf, daß vorübergehender Götzendienst besser sei
als der neue zentrale Kult in Babylon, sollte sie nnr von ihrem Beginnen abhalten.

V. 3.—4 enthalten die einleitende Strophe, worin der Prophet erklärt: JHWH wolle sich von ihnen nicht befragen lassen, dagegen eit er ermächtigt, mit ihnen zu rechten nad ihnen das Bild ihrer Vergangenheit vorzuführen. Besonders charakteristisch in dieser Strophe sind die drei mittleren Zeilen, weil sie mit den letzten drei Zeilen von V. 31 genau respondieren. Diese respondierenden Zeilen markieren den Anfanz und den Schluß der Rede:

V. 81.

ואני אדרש לכם בית ישראל הלדרש אתי אתם באים
ואני אדרש לכם בית ישראל היי אני אם אדדים לכם
ואי אני ווה או אם אדים לכם
אמ אדים לכם ואי אניי וויה א

Man wird vielleicht bei der Zeilenabteilung, die nach dem Sinn und entsprechend der massoretischen Akzentuation erfolgt ist, gegen Z. 2

ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה

Bedenken hegen, da dieselben Worte in der folgenden Strophe (V. 7) zwei Zeilen bilden. Man darf aber dabei nieht vergessen, daß die Zeilen der Einleitungsstrophe im ganzen länger sind als die der folgenden, so daß die Zeilenlängen nur relativ und nicht absolnt zu beurteilen sind; ferner, daß vielfisch von der Forderung metrisch gleich langer Zeilen bei den Propheten in allgemeinen und in gewissen mehr rhetorischen als poetischen Stücken insbesondere ganz abgesehen werden muß; die Möglichkeit, daß vielleicht die Überlieferung da ein Wort zu viel oder dort eines zu wenig bietet, darf auch nicht übersehen werden.

¹ Man vergleiche Ezech. 14, 2: Menschenkind, diese M\u00e4nnet tragen ihre G\u00fctnen auf ihrem Herzen und den Austo\u00e4 ihrer Sebuld stellen sie sieh vor ihre Agen; sollte ich mieh von ihnen hefragen lassen?* Dies sagte ihnen Ezechlei auf ihr h\u00fcdese Erseheinen hin, ohne d\u00e4\u00e4 sie eine Frage an ihn geriehtet hatten; ihr A\u00fcdese aben deutlich gonung f\u00fcr ihre Betrebungen.

V. 5 ff. in Verbindung mit V. 34-35 zeigen, daß dem Ezechiel bei der Abfassung dieser Rede die Stelle Exod. 6, 3-8 vorgeschwebt hat.¹

V. 6-7 (A, 1) bietet wieder bezüglich der Zeilenabteilung einige Bedenken. Die drei ersten Zeilen sind im Verhältnisse zu den folgenden zu lang. Vergleicht man aber damit B, 4 (V. 15-16) und C, 4 (V. 23-24), so wird man finden, daß die drei ersten Zeilen dieser drei Strophen einander entsprechen. Die je erste Zeile lautet:

- A, 1. ביום התוא נשאתי ידי להם
- B, 4. ונם אני נשאתי ירי להם במרבר
- נם אני נשאתי את ידי להם במרכר . 4.

Ein Zerbrechen dieser Zeilen in zwei Teile ist sinngemäß ausgeschlossen. Die je zweite Zeile lautet:

- A, 1. מארץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם
- B, 4. (כלתי הביא אותם אל הארץ אשר נחתי (להם)
 - להפיץ אותם בנוים להפיץ אותם בנוים

Dem Sinne nach korrespondieren sie vollkommen miteinander. [Ich habe geschworen]:

- Sie herauszuführen aus Ägypteň [und sie zu bringen] in das Land, das ich für sie ausgekundschaftet habe.
- Sie nicht zu bringen in das Land, das ich ihnen gab (geben wollte).
 - 3. Sie zu zerstreuen unter die Völker.

Trotz der verschiedenen Länge der Zeilen korrespondieren sie gedanklich miteinander vollkommen. Ebenso verhält es sich mit der je dritten Zeile.

- A, 1. ובת חלב ורבש צבי היא לכל הארצות
- B, 4. זבת חלב ורבש צבי היא לכל הארצות
- C, 4. ולזרות אותם בארצות

A=Bad vocem; B=C dem Sinne nach, allerdings antithetisch: ,sie werden nicht in die Krone der Länder geführt werden, sondern

zerstreut werden in alle Lünder'. Da nun die zweite und dritte Zeile in C, 4 untrennbare Einheiten bilden, so müssen die korrespondierenden Zeilen in A, 1 und B, 4 ebenfalls als Einheiten angesehen werden. Dazu kommt noch der Umstand in Betracht, daß die vier letzten Zeilen in B, 4 und C, 4 wörtlich und gedanklich nahezu identisch sind.

Die weitere Zeilenabteilung in A, 1 bedarf keiner Begründung, sie ergiht sich von selbst; nur das sei noch bemerkt, daß Zeile 6 und 7 in A, 1 mit denselben Zeilen C, 0 korrespondieren und sich auf diese Weise gegenseitig sichern.

V. 9 (A, 3) korrespondiert mit B, 3 (V. 14) und C, 3 (V. 22), hat aber einen überschüssigen Stichos. Ich streiche בירים דיים דיים דיים אינה welches sich nebon ביריים ביריא דיים דיים אינה אינה של schr matt aussimmt und vielleicht nur ältere, blassere Variante war; es fehlt auch in der Pešijo. Es ist aber auch möglich, daß dieser Stichos aus V. 14 (B, 3) herübergenommen worden wurde, wo er in der Tat fehlt.

V. 10 ff. (B, 1 ff.). Höchst künstlich gestaltet sich der Aufbau der beiden folgenden Kolumnen. Das Gekünstelte tritt besonders bervor in den vier Strophen B, 1, 2 und C, 1, 2. Die Responsion ist hier eine doppelte, vertikale und horizontale:

Zeile 2.	В, 1.	אתן להם את חקותי
	B, 2.	חקותי לא הלכו
	C, 1.	, חקותי לכו
	C, 2.	: חקותי לא הלבו
Zeile 3.	В, 1.	ת משפטי הודעתי אותם
	В, 2.	את משפטי מאמו
	C, 1.	את משפטי שמרו
	C, 2.	את משפטי לא שמרו לעשות אותם

Daß hier nur gedankliche Responsion und keino gleichen metrischen Gebilde vorliegen, dürfte, meine ich, jedem einleuchten. Wie ein roter Faden leuchtet aus allen vier Strophen in deren Mitte (Z. 4) der Satz heraus אשר יעשה אותם הארם והיו בהארם והי ברא

"(Rechte), die der Mensch tun soll und dabei lebe", der einen Protest gegen Menschen- und Kinderopfer enthält und die religiösen Pflichten mit dem Leben in Einklang bringen will. In C, 1 fehlt allerdings dieser Satz in dieser Form, ist aber durch das kurze prügnante zurw vzpr angedeutet; das vm ergünzt man sich aus dem Zusammenhang von selbst. Daß dieser wichtige programmatische Satz, mit dem Ezechiel hier sein Spiel treibt, mit Lev. 18, 5:

ושמרתם את הקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם והי כהם

zusammenhängt, braucht wohl kaum hervorgehoben zu werden.

צפופ את שבתותי נחתי להם B, 2. ואת שבתותי חללו מאר

ואת שבתותי קרשו C, 1. את שבתותי חללו C. 2.

Während aber die Z. 2-5 in allen vicr Strophen doppelt, horizontal und vertikal, korrespondieren, zeigen die Z. 1, 6 und 7 nur einfache, wagrechte Responsion,

> Zeile 1. B, 1. וארציאם מארץ מצרים ואביאם אל המרבר (אני הוצאתי את אבותיכם ממצרים)

wobei freilich diese Zeile, wie angedeutet, von mir ergünzt worden ist. Die Ergünzung stützt sich darauf, daß hier eine Responsion zu Z. 1, B, 1 und im gewissen Sinne auch zu Z. 1, A, 1 erwartet werden muß. Ferner bilden die Ausgänge der vierzeiligen Strophen inkludierende Responsionen zu diesen Zeilen:

Zeile 4. A, 3.
 להוציאם מארץ מצרים
 אשר הוצאתים לעיניהם
 B, 4.
 שער הוצאתי אובוותם לעיניהם

Mit diesem אבותים und אבות korrespondiert deutlich הבנים in Z. 1, C, 2.

Noch eigentümlicher gestaltet sich die wagrechte Responsion in \mathbb{Z} . 6—7 der beiden Strophen

B. 1. להיות לאות ביני וביניתם לדעת כי אני יהוה מהרשם

C, 1. והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם

wenn man damit Exod. 31, 13 und 31, 16-17 vergleicht:

אך את שכתותי תשמרו ושמרו בני ישראל את השכת כי אות הוא ביני וכיניכם להרתיכם לעשות את השבת לדרתם ברית עולם ביני וביז כני ישראל אות הוא לעולם - לדעת כי אני יהוה מהדשכם

Man beachte, daß auch Ezechiel diese Sätze einmal in der zweiten und einmal in der dritten Person wiedergibt, allerdings in umgekehrter Reihenfolge. Daß er sie aber aus dem Exodus entlehnt und seiner Rede als Responsion eingewebt hat, darüber scheint mir kein Zweifel zu sein.

Ganz eigenartige Erscheinungen bieten die Strophen B, 4 und C. 4. die ja zum Teil in ihrer Beziehung zu A. 1 oben sehon besprochen worden sind. Die je ersten Zeilen sind bis auf eine Variante (ידי או für ידי) identisch, desgleichen stimmen Z. 4-7 in beiden Strophen dem Sinne nach und vielfach auch wörtlich miteinander überein.

Nicht ganz aber passen in diesen Rahmen die Zeilen 2-3:

להפיק אותם כנוים ולזרות אותם כארצות

Daß Gott schon jetzt in der Wüste beschlossen hätte, die Israeliten später nach ihrem Einzug in das Land der Verheißung unter die Völker zu zersprengen, steht mit der Theorie Ezechiels durchaus in Widerspruch. Freilich ist die Dogmatik Ezechiels oft recht seltsam, wie wir es bald in V. 25-26 sehen werden; ich kann aber die Empfindung nicht abweisen, daß hier auch die Form eine Rolle gespielt hat und daß in C, 4 eine respondierende Strophe zu B, 4 geschaffen werden sollte.

Auffällig ist ferner, daß in den letzten vier Zeilen, die miteinander streng respondieren, die Reihenfolge der Begriffe nun und משפים,1 die in der Rede stets eingehalten ist, hier umgekehrt wird.

¹ Allerdings findet sich die umgekehrte Reihenfolge auch Ezech. 5, 6 und Lev. 18, 4.

B, 4. C, 4. יען משפטי מאמו יען משפטי לא עשו ו וחקותי לא הלמו בהם ואת חקותי לא הלמו בהם

Vergleicht man aber damit Lev. 26, 43:

יען וביען במשפטי מאסוואת חקתי געלה נפשם

so fällt nicht nur das doppelte pr., sondern auch die umgekehrte Reihenfolge auf, was ja wohl kaum Zufall sein kann.

Die Widerspenstigkeit der Söhne (ברכים), der zweiten Generation in der Wüste, wird von den Kommentaren auf die böse Nachrede der Kundschafter gedeutet. In der Tat hat sehon ein alter Psalm diese Stelle so aufgefaßt und paraphrasiert. Ps. 106, 34 ff.:

לא האמינו לדברו	וימאמו מארץ חמרה (י	24
לא שמעו בקול יהוה	יורננו באהליוים	:5
להפיל אותם במרבר	וישאירו להם (26
ולורותם בארצות	י) ולהפינט זרעם בנוים	27)

Daß diese Stelle unter dem Einfluß von Ezech. 20 steht, braucht wohl kaum betont zu werden. בארץ חמרה ist eine Wiedergabe von צבי היא לכל הארצות; den Übergang im Geiste des Psalmisten bildet Jerem. 3, 19: ואתן לך ארץ חמרה נחלת צבי צבאית נים. Freilich könnte man dies nicht mit Sicherheit erschließen, wenn nicht im Folgenden handgreiflichere Berührungen und Entlehnungen aus Ezechiel vorlägen: So משארי את ידי להם neben משארי את ידי להם in B, 4 und C, 4 (V. 15 und 23), dann במדבר לכלותם, welches dem במדבר dand מברבר כם במרבר cntspricht. Entscheidend ist natürlich die letzte Zeile בארצות בארצות ir זרקם בנוים ולזרותם בארצות, eine Wendung, die nur in Ezechiel vorkommt und nur aus ihm entlehnt sein kann. Interessant ist die Paraphrase מיתם für מיתם unter Rückbeziehung auf מבנים C 2, (V. 21). Um die Übersicht zu erleichtern, gebe ich auf der daneben stehenden Seite in kleiner Schrift die V. 6-24 in drei Kolumnen, wobei ich bemerke, daß die V. 17-19 nur aus Raumrücksichten an unrichtigem Orte stehen.

V. 25-26. Diese wunderlichen Verse haben den Erklärern große Schwierigkeiten bereitet. Der Prophet bezeichnet hier die

יקן וביקן kommit nur noch Ezech. 13, 10 und ניין 25 36, 3 vor.

[&]quot; Schon Friedmann, Вактиски und vor ihnen andere lesen учеть für учеть.

(8) 1.011 (7) (9) ואתם למען שם. ולא אבו לשמע אלי ואמר לשפך חמתי עלידם לבלות אפי ברם בתוך ארץ מצרים לכלתי החל לעיני הנוים אשר נודעתי אלידם לעיניהם איש את שקיצי עיניהם לא השליבו ואת נלולי מצרים לא עוכו להיציאם מארק מצרים

ובנלולי מצרים אל תפמאו NO THE WATER

(13) וימרו בי בית ישראל ממרטר

בחוקותי לא הלכו

ואה משפט מאסר אשר יעשה אותם הארם וחי בהם ואת שבתותי חללו מאר ואמר לשפך חמתי עליהם במרבר לבלותם לבלתי החל לעיני הניים

(6) ביום הדגא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים (9) ואיציאם מארק מצרים ואביאם אל המרבר (נו) ואה משפטי הורעדי איהם (19) ונם את שבתותי נחתי להם יאתו לדם את חקותי AUL ' UNIC MEDICALD ER UER להיות לאות ביני וביניהם ל רעות בי אני יהוה מקרשם

וולהביאם) אל ארק אשר חרתי לדם ובת חלב ורבש צבי היא לכל הארצות

> (91) יען במשפטי מאסר (8) ונם אני נשאתי ירי להם במרבר לבלהי הנויא אותמאל הארש אשר נתתי ובת הלב ורבש צבי היא לבל הארצות מאת חקותי לא הלכו בהם ואת שבתות, חללו בי אחרי גלוליהם לבם הולך

> > (16) יען משפטי לא עשו

ואת שבתותי חללו ואחרי נלולי אבותם היו עיניהם

ולזרות איתם בארצות וחקותי מאמו

להמיק איחם בניים

(61) NO. THE MCHACLE

ואה משפטיהם אל תשמרו ובנלוליהם אל תממאו

אשר הצאתים לעיניהם

(33) נם אני נשאתי את ירי להם נפרטר

(88) ITTO TITE NO .T. ואעש למען שטי לבלתי החל לעיני הניים אשר היצאתי א'ב)והם לעיניהם

(10) ואקשה לפען שמי

(אשר המה מתוכם)

(12) וימרו עי המנים בחקותי לא דלם אח שבתותי חללו ואת משפם. לא שמרו לעשות אותם אשר יעשה אותם הארם ותי בהם ואמר לשפך המתי עליהם לבלות אפי בם במרבר

det (אני הוצאתי את אבותיכם מארץ מצרים) (02) ING DIRECT CLOS בחקותי לבו אין משמש, שמרו רעשו אותם והיו לאות מיני ומיניםם לרעת ני אני יהוה אלוינם Vorschrift "alles was zuerst den Matterleib durchbricht JHWH zu weihen" (Exod. 13, 13) als eine schlechte Satzung, wonach man nicht leben kann, weil sie vom Volk mildeutet worden ist und Kinderopfer dargebracht wurden. Diese Verse bilder anch den Übergang zu den Kolunnen D und E, worin eine Schilderung von Israels Betrugen in heiligen Land und im Exil gegeben wird. Mit V. 32 sehhießt die Rede. In diesem Schlußsatz drückt sich der Prophet, wie Frikkonsar richtig sagt, etwas zweideutig aus: "Was euch in den Sinn kommt, wird nicht gesehehen; ihr werdet nicht wie die Völker "Holz und Steine" verehren". Letzteres bezeichne sowohl Götzendienst als auch den Tempel in Babylon, den sie bauen wollten; denn in him werde JHWH's Geist nicht ruhen — er bleit Hölz und Stein.

Was jetzt folgt, betrifft die Heimkehr aus dem Exil und kann nur nach der Zerstörung des Tempels geschrieben sein. (V. 33—38.)
Wollt ihr aber durchaus einen Tempel, so errichtet ihn euren Götzen
— entweihet aber dabei meinen heiligen Name nicht; mir wird ein
Tempel auf meinem heiligen Berge errichtet werden. (V. 39—40.) In
vier gleichmäßig geformten Sätzen (V. 41—44) wird die Zeit nach
der Rückkehr geschildert.)

Der gedankliche und strophische Aufbau der Rede läßt sich auf folgende Formel zurückführen:

Überschrift in Prosa. Die Frage: (V. 1—2). Einleitungsstrophe. Die Antwort: 7 (V. 3—4). Israel in Ägypten und in der Wüste;

Kol. A: 7 + 7 + 7 + 4 (V. 5-9). Kol. B: 7 + 7 + 4 + 7 (V. 10-16).

Kol. C: 7 + 7 + 4 + 7 (V. 19 b—24).

Israel im heiligen Lande und im Exil:

Kol, D: 4 + 7 + 3 (V. 27-29). Kol, E: 4 + 7 + 3 (V. 30-32).

Israels Heimkehr und Läuterung: 7 + 7 (V. 33-38).

Der Kult in der Fremde und der in Heimat: 7 + 7 (V. 39-40). In der Heimat: 5 + 5 + 5 + 5 (V. 41-44).

¹ Man beachte in der je ersten Zeile der V. 42—44 מייניאם וחכייהם ווירניא שומב מרביאי איזכם ברביאי איזכם לווירניא איזכם לווירניא איזכם לווירניא ברביאי ברביאי

Diese Rede Ezechiels ist gewiß von großer historischer Bedeutung, denn sie wirft ein scharfes Licht auf die Zustände in
Babylon und auf die Parteiungen und Spaltungen im Leben der
Exilierten; aber der Aufbau der Rede und der Stil derselben zeigen
große Schwächen. Sie ist ganz prosaisch, es fehlt ihr jeder poetische
Schwang und jede rhetorische Kraft. Ganz besonders auffallend ist
die Art, wie er die drei historischen Perioden schildert. Anstatt
die wichtigsten Ereignisse, welche jene Perioden charakterisieren,
hervorzuheben, beschränkt er sich auf die schematische Aufzählung
und Wiederholung bestimmter Phrasen, welche die Satzungen,
Rechte und Sabhate betreffen.

Diese Rede bildet ein Seitenstück zu Jeremias letzter Rede in Ägypten (Jer. Kap. 44). Was ich über jene Rede gesagt, paßt fast sürtlich auch auf diese: "Sie entbehrt jedes großen Schwunges, welcher seinen Reden in der Jugend eigen war, sie ist fast ganz prosaisch und verritt den durch Leiden und Alter niedergebeugten Mann, aber die Zuverlässigkeit seiner Überzeugung, gelangt heir den schlichten Worten geradeso zum Ausdruck wie in den besten Reden und die Art der Komposition ist dieselbe geblieben'.¹

Sie unterscheidet sich aber dennoch von jener Rede. Ezechiel ist nicht niedergebeugt, er sicht und verkündet das Wiederaufleben des Staates. Auch fehlt seiner Rede das, was das Kennzeichen jener Rede Jeremias ist — die Schlichtheit. Sie ist in echt Ezechiel'scher Manier gekünstelt. Aber gerade die Schwächen dieser Rede Jassen das Gerippe derselben deutlich hervortreten. Freillich waren in ihr wie in der "Beinervision" die Gebeine zerstreut und der Aufzein nicht zu erkennen, so deutlich und scharf auch ihr Schöpfer ihn markiert hat. In der strophischen Gliederung, die ich hier vorlege, kommt er zur vollen Geltung und gibt uns ein treues Bild des Gedankenganges.

¹ Die Propheten 1, S. 93.

Ezechiel Kap. 23.

Eine Rede ganz anderer Art als die in Kap. 20 überliefere liegt hier vor. Es verlohnt sieh, ihre Ursprünge und die Wurzeln ihrer Komposition zu verfolgen. Der erste, der Israel mit der treulosen, ehebrecherischen Frau verglich, ist der Prophet Hosea. Die Rede Hoseas (2, 4—17) hat Ezechiel vorgelegen und unzweifelhaft anzegend auf ihn gewirkt, wobei er allerdings aus ihr keine so deutliche Entlehnungen gemacht hat wie anderwärts, aber Spuren der Verwandtschaft sind vielleicht noch wahrzunehmen, wenn auch nieht mit unserer, so doch mit einer anderen, ältern Rede, (Ezech. Kap. 16) aus der sich die unserige vermittelst Beimengung anderer Elemente erst entwickelthat.

In Hosea fordert der rechtmäßige Ehegemahl die treulose Frau zur Um- und Rückkehr auf. Er droht, ihr die nötigen Lebens-bedürfnisse, die er ihr gewährt, sowie ihre Bekleidung und den Luxus, den er ihr gespendet hatte, zu entziehen: Brot und Wasser, Wolle und Leinen, Korn, Most und Öl und Silber und Gold; denn sie brachte davon ihre Opfer den Götzen (Ba'alim) dar, für sie legte sie sieh Schmuek an, Ringe und Geschmeide, und das Silber und Gold verwendete sie für die Ba'alim. Er will sie auch nækt aussichen und ihren Liebblabern bloßstellen.

Man sieht, daß Ezechiel nur mutatis mutandis dasselbe sagt, was Hosea vor ihm gesagt hat. Er trug nur den veränderten Verhältnissen der Zeiten und Länder Rechnung. Auch ließ er sie die

Vergl. Ezech. 16, 10 ff. und 37 ff.

Gewänder ausziehen, den Schmuck ablegen und vor den Liebhabern nackt und bloß dastehen.1 Neben Hosea hat noch ein anderer Prophet das Volk unter dem Bilde einer liebenden und dann treulosen Fran behandelt, und zwar wohl auch im Anschluß an Hosea,

Jer. 2, 2: ,So spricht JHWH: Ich gedenke der Huld deiner Jugend, der bräutlichen Liebe, wie du mir folgtest in die Wüste, in ein unbebautes Land.

Als Gegenstück dazu:

3, 6 ff. Sahest du, was getan hat die Abtrünnige, Israel?

Sie geht hin auf ieden hohen Berg

Und unter ieden grünen Baum und hurt dort. Ich dachte, nachdem sie all dies getan,

Werde sie zu mir zurückkehren, sie kehrte aber nicht zurück, etc.

Hier in Ezechiel sind nun aus einer treulosen Frau zwei geworden, zwei Schwestern die einander an Buhlcrei und Treulosigkeit zu überbieten suchen.

In der Tat taucht schon in Ezechiel Kap. 16, 46 neben der Hauptperson auch die ältere Schwester Samaria auf, aber noch so ganz nebenbei, so daß auch einer jüngeren Schwester (Sodom) gedacht wird - die Hauptperson bleibt aber Juda.

Daraus erwuchs aber nach und nach das Gleichnis von den beiden Schwestern, Ohola und Oholiba, welches hier nun folgt:

(ו) וידי דבר יהוה אלי לאמר

בן אדם שתים נשים בנות אם אחת היו (2)

ותונינה במצרים בנעוריהן זנו (3)

שמה מעכו שדיהן ושם עשו דדי בתוליהן ושמותו אהלה הגדולה ואהליבה אחותה

ותהיינה לי ותלדנה בנים ובנות ושמותן שמרון אהלה וירושלם אהליבה

> (ס) ותון אהלה תחתי ותטנב אל מאהביה אל אשור קרובים

¹ Vergl. Hos, S. 16-17 und Ezech, 16, 22, 43 und 60,

- (6) לבושי תכלת פחות ומנגים בחורי חמד כלם פרשים רכבי סוסים
 - (7) ותתן תוגותיה עליהם מבחר בני אשור כלם ובכל אשר עגבה בבל גלוליהת נממאה
 - ואת תונותיה ממצרים לא עוכה כי אותה שככו בנעוריה והמה עשו דדי בתוליה וישפכו תזנותם עליה
 - לכן נתתיה ביד מאהביה ביד בני אשור אשר ענבה עליהם
 - אשר עגבה עליהם (10) המה גלו ערותה בניה ובנותיה לקחו
 - ואותה בחרב הרנו ותהי שם לנשים ושפוטים טשו בה
 - (ב) ותרא אחותה אהליבה ותשחת עגבת הממנהי
- (12) אל בני אשור "קרובים פחות וסננים" לבושי מכלול פרשים רכבי סומים בחורי חמד כלם"
 - ותוסף אל תזנותיה ותרא אנשים מחקים' על הקיר צלמי כשרים חקוקים בששר

¹ MT add. מונוני אחותה מנוני אחותה

שנכה פחות ופננים מרובים . MT.

³ MT add. V. 13: לשתיהן לשתיהן דרך אחד לשתיהן

⁴ MT. מחמר שאנשי

(15) חנורי אזור כמתניהם סרוחי מכולים בראשיהם מראה שלשים כלם דמות כני ככל כשדים ארץ מולדתם

(16) ותענב עליהם למראה עיניה ותשלח מלאכים אליהם כשרימה

ויבאו אליה בני בכל למשכב רודים וימאו אותה בתונותם

> ותפמא כם ותקע נפשה מהם ותנל תזנותיה ותנל את ערותה ותקע נפשי מעליה "

מעל אחותה כאשר נקעה נפשי מעל אחותה

> (II) ותרכה את תזנותיה לזכר את ימי נטוריה'

> (20) ותענכה על פלנשיהם אשר כשר חמורים בשרם

וורמת סוסים ורמתם (2) ותפקדי את זמת געוריך

בעשות ממצרים דדיך ומעך: שדי נעוריך!

לכן אהליבה כה אמר אדני יהוה הנני מעיר את מאהביך עליך את אשר נקעה נפשך מהם והבאתים עליך מסביב

(23) כני בכל וכל כשדים פקוד ושוע וקוע כל כני אשור אותם בחורי חמד פחות וסגנים כלם של שים וקרואים" רכבי סוסים כלם

אשר מתה בארץ שצרים .MT add

² MT. לטען

וקרובים .1

(24) וכאו עליך הצן
רכב וגלגל ובקהל עמים
צנה ומנו נקבע
ישימו עליך מביב
וושמטון במשפטיים
וועתרי לפגידם משפט
(25) וותתרי מקוד ישרות (27)
ואחריתן בחרב תפלי
ולקון והשבתי ומתך בחרב תפלי
ולקון כל תמאדתך
(27) והשבתי ומתך ממרים
ואת ונותך מאדתן מצרים
ואת ונותך מאדתן מצרים
ואת ונותך מאדתן מצרים
ואת ונותך מאדתן מצרים
ואת ונותך מאדת מצרים
ואת ונותך מאדתן מצרים
ואת ונותך מאדתן מצרים

ומצרים לא תוכרי עוד

Übersetzung.

- (1) Und es ward das Wort JHWH's an mich also:
- (2) Menschenkind, es waren zwei Weiher, Töchter einer Mutter
- (3) Und sie hurten in Ägypten, in ihrer Jugend hurten sie;
 Dort wurden ihre Brüste gedrückt, dort ihr jungfräulicher Busen betastet.
- (4) Ihre Namen sind: Ohola, die \(\text{iltere}, \) und Oholiha, ihre Schwester. Und sie wurden mein und gebaren S\(\text{ilter}, \) und T\(\text{citer}, \) lhre Namen sind: Samaria-Ohola und Jerusalem-Oholiba.
- (5) Und es hnrte Ohola unter mir
 Und huhlte mit ihren Liebhahern,
 Mit den Söhnen Assurs, den nahen (Helden),
- (6) In Purpur gekleideten, Satrapen und Statthaltern, Lauter anmutigen Jünglingen, Reitern hoch zu Roß.

י TM add. המה בניך ובנותיך יקדו ואחריתך תאכל באש

- (7) Und sie richtete ihre Hurerei auf sie, Auserlesene Söhne Assurs allzumal Und bei allen, mit denen sie bnhlte, Bei all ihren Götzen verunreiniete sie sich.
- (8) Und ihre Hurerei aus Ägypten gab sie nicht auf; Denn sie hatten sie in ihrer Jugend heschlafen, Sie ihren jungfräulichen Busen gedrückt Und ihre Hurerei üher sie ausgegossen.
- (9) Darum gab ich sie in die Hand ihrer Buhler, In die Hand der Söhne Assurs, Mit denen sie gebuhlt hatte.
- (10) Sie enthlößten ihre Scham,
 Nahmen ihre Söhne und Tüchter weg,
 Sie selbet töteten sie mit dem Schwerte
 Und sie ward zum Exempel unter den Weihern
 Und sie vollstreckten das Gericht an ihr.
- (11) Und es sah das ihre Schwester Oholiba
 Und trieb noch verderhlicher ihre Buhlerei als sie
- (12) Mit den Söhnen Assurs, den nahen (Helden), Statthaltern und Satrapen, herrlich gekleideten, Reitern hoch zu Roß, Lauter amutigen Jünglingen.
- (14) Sie aber trieb weiter ihre Hurerei, Sie erblickte M\u00e4nner eingegraben in die Wand, Bilder von Chald\u00e4ern, mit Mennige gezeichnet,
 (15) Geg\u00fcrtet mit Gurten an ihren H\u00e4ften.
- Mit herahhängenden Turbanen an ihren Häuptern,
 Iusgesamt wie Hauptleute anzuschauen,
 Ein Abbild der Söhne Babels,
 Deren Geburtsland Chaldaes ist.
- (16) Da huhlte sie um jene auf das Ansehen ihrer Augen hin Und schickte Boten zu ihnen nach Chaldaea.
 (17) Und es kamen die Söhne Babels zu ihr zum Liebeslager
- Und verunreinigten sie durch ihre Hurerei. Und als sie unrein durch sie ward, riß sie sich von ihnen los.

- (18) Und als sie ihre Hurerei offen trieh und ihre Scham entblößte, Da riß sich meine Seele von ihr los, Wie sich meine Seele von ihrer Schwester losgerissen hatte.
- (19) Sie aber mehrte ihre Hurerei, Indem sie der Tage der Jugend gedachte,
- (20) Und sie huhlte mit ihren Kehsmännern, Deren Glied wie das Glied von Eseln
- Und deren Erguß wie der Erguß von Hengsten ist.

 (21) Und so suchtest du die Unzucht deiner Jugend,
 Da die von Ägypten deine Brüste drückten

 Und deinen jungfränlichen Busen hetasteten.
- (22) Darum, Oholiha, spricht also der Herr JHWH: Siehe, ich errege deine Liebhaher wider dich, Von denen deine Seele sich losgerissen, Und hringe sie von ringsum gegen dich,
- (23) Die Söhne Babels und alle Chaldzer, Pekod, Scho'a und Ko'a, alle Söhne Assurs mit ihnen, Anmutige Jünglinge, alle Statthalter und Satrapen, Wagenkämpfer und Helden, hoch zu Roß alle.
- (24) Und es werden zu dir kommen in Haufen, Wagen und Räder und Völkermengen. Schirmdach, Schild und Helm Werden sie rings um dich aufstellen. Und ich übertrage ihnen das Gericht Und sie werden dich richten nach ihrem Rechte.
- (25) Und ich richte meinen Eifer gegen dich, Daß sie an dir mit Grimm verfahren.
 - Deine Nase und deine Ohren werden sie entfernen Und dein Üherrest wird durch das Schwert fallen.
- (26) Und sie werden dir deine Kleider ausziehen Und deine Prachtzeschmeide nehmen.
- (27) Und ich werde beendigen deine Unzucht Und deine Hurerei aus dem Ägypterlande her, Daß du deine Augen nicht mehr zu ihm erhehst Und Ägyptens nicht mehr gedenkest.

Der Aufbau der Rede ist recht deutlich. In einer kurzen Eineitung (V. 2—4) werden die zwei Schwestern, die sehon in Ägypten ihre Bahlkünste getrieben haben, vorgestellt. Sie wurden beide von ihrem Ehegatten heimgeführt, wie es in Babylon ja möglich war, zwei Schwestern nebeneinander zu heirstate.

Daranf folgt die Geschichte der ältern Schwester, der Ohola-Samaria in drei Strophen (6 + 8 + 8): I. (V. 5-6). Sie wird ihrem Manne untreu und buhlt um die Liebe der heldenhaften Söhne Assurs, lauter anmutiger Jünglinge, Reiter hoch zu Roß.

H. (V. 7-8). Es bleibt natürlich nicht beim Flirten, sie gibt sich allen hin — vergißt aber nach echter Art der Buhlerinnen nicht ihrer Jugendliebe in Ägypten.

III. (V. 9-10). Nun folgt rasch die Strafe. Sie wird ihren Buhlen, den Assyrern ansgeliefert. Sie stellen sie bloß hin, nehmen ihr die Kleider weg und töten sie selbst mit dem Schwert.

Die Geschichte der jüngern Schwester Oholiba-Jerusalem ist nur etwas verwickelter, führt aber zu einer gleichen Katastrophe. Formell besteht sie aus sieben Strophen (6+3×8+3×8). Die einleitende Strophe korrespondiert mit der gleichen Strophe der Ohola-Geschichte. Die anmutigen Erscheinungen der jugendlichen Krieger haben es beiden Schwestern angetan. Die Einbildungskraft der jüngern ist aber lebhafter; sie verliebt sich in die Reliefgestalten der Chaldker (V. 14—15). Sie ladet bald die leibaftigen Babylonier ein, hat sie aber nach kurzem Liebesrausch satt — aber auch ihr Ehegemahl reißt sich von ihr los (V. 16—18). Und wiederam tauchen die Ägypter auf; denn alte Liebe rostet nicht (V. 13—21).

Mit einem Darum wird nun wie oben V. 9 die Strafe eingeleute. Es kommen die Chaldier naf mit ihnen oder unter ihnen auch die Assyrer, die anmutigen Jünglinge alle hoch zu Roß (V. 22—28). Sie rücken mit Heeresmacht heran und vollführen das Gericht (V. 24—25). Sie berauben sie des Schmuckes und der Kleider und üten sie selbst — so hat die Buhlerei vom Ägypterland her ein Ende (V. 25—27). Es mögen hier noch einige Bemerkungen folgen, welche die Auslassungen und Umstellungen sowie einige auffallende Übersetzungen rechtfertigen und begründen.

V. 11° ist von mir als überflüssig und die Responsion zu V. 5 und 9 störend weggelassen worden. Die Umstellung in V. 12 erklärt sich aus den Parallelstellen,

V. 19c halte ich ebenfalls für vom Propheten selbst eingefügte erklärende Glosse.

V. 25 e-f scheint mir derselben Kategorie von Glossen anzugebören. Der Prophet Ezechiel, der sich mit der Glossierung des Zephanja versucht hat, mag anch am Rande seines eigenen Manuskripts
manche dunkle Wendung gedeutet haben. Diese Erklärungen sind
dann später in den Text aufgenommen worden und stören so den Sinn
und die strophische Gliederung. Der Prophet drückt sich hier dunkel
aus: "Sie werden deine Nase und deine Ohren entfernen und den
Überrest von dir in Fener verbrennen." Da Jerusalem weder eine
Nase noch Ohren hat, so erklärt er es durch "Söhne und Töchter".
Sie werden Jerusalem verbrennen, aber nicht auch alle Kostbarkeiten,
die sie sich aneignen möchten. Dies besagt V. 26, den manche Kommentare, weil er ihnen nicht in dem Zusammenhange zu passen
seihen, einfach streichen oder umstellen möchten.

Psalm 78.

Durch die Beschäftigung mit Ezech. Kap. 20 und die eingehende Kommentierung dieser merkwürdigen Rede bin ich fast zufältig auf den Strophenbau dieses Psalms gestoßen. Die drei respondierenden Verse im Ezechiel

waren die Ursache, daß ich das Wort מינות weiter in der heiligen Schrift verfolgte und dabei in Ps. 78 folgende Verse notierte: V. 17—18.

ל מרות עליון בציה	(17) רוסיפו עוד לחסא לו
לשאל אכל לנפשם	(18) וינסו אל בלבבס
	V. 40-41.
יעציבוהו בישימון	(40) כמה ימרוהו במרבד
וקרוש ישראל התוו	(41) וישובו וינסו אל
	V. 56-57.

ייבור ובעדי אבחתם ריבודי מערתם (פיז) בייבור ובעדי אבחתם עד הייבוד הייבוד אבחתם בייבוד הייבוד אבחתם בייבוד הייבוד אבחתם בייבוד הייבוד ה

(56) וינסו וימרו את אלהים עליוז

וערותיו לא שמרו

hat 16 Verse, der dritte 16 und der vierte 17 Verse.

Der zweite Abschnitt zählt 23 Verse, zerfüllt aber in zwei
Teile, von denen der erste 15, der zweite 8 Verse zählt. Der Beginn
des zweiten Teiles ist Vers 32:

```
בבל זאת חפאו עוד ולא האפינו בנפלאותיו
```

Demnach zerfällt der Psalm in fünf Abschnitte, die nach den massoretischen Versen eingeteilt folgendes Schema ergeben:

$$(16+15)+8+(16+17)$$

Eine weitere Prüfung der respondierenden Versgruppe 56—57 ergab, daß 56a viel zu lang und daß in V.57 das Wörteben upmindestens sehr verdlichtig ist, da sonst das Niphal ver-fast ausnahmalos mit unwoder unse konstruiert wird. Ich vermute daher, daß upn eine Verschreibung für upn ist, das in der Tat noch im ersten Verse erscheint. Die beiden Verse mögen ursprünglich gelautet laben:

```
(66) וימרו את אלהים עליון ועדותיו לא שפרו
(67) וינסו אל ויבנדו כאבותם נהפכו בקשת רמיה
```

Da die überlieferten Verse nicht immer mit den Doppelstichen, die man wohl in der Regel in den Psalmen voraussetzen muß und die in diesem Psalm auch durchgeführt sind, zusammenfallen, so zerlegte ich den Psalm in Doppelstichen, ergänzte wohl auch ausgefallene Glieder und so ergab sich mir

im ganzen also 81 Doppelzeilen.

Beim Aufbau dieses Psalms müssen in erster Reibe die Spuren verfolgt werden, die uns die strophische Gliederung an die Hand gibt, weil diese allein uns den beabsichtigten Gedankengang des Verfassers enthüllen kann, wogegen jede andere Einteilung nur aus der subjektiven Betrachtungsweise des Erklürers hervorgeht.

Bei der strophischen Gliederung aber kommt es darauf an, ob diese durch bestimmte Kennzeichen oder durch Überlieferung auf den Verfasser zurückgeht oder ob sie in der Einbildung des Kommentators ihren Ursprung hat. Daß ein seharf beobachtender Erklärer, der sich in den Geist der Dichtung eingelebt hat, oft das Richtige trifft, ist zweifellos — er geht aber ebenso oft irre.

¹ Eine Ausnahme bildet die dunkle Stelle Micha 2, 6.

² Genau gerechnet 19, man darf aber wohl eine Doppelzeile für überschüssig anschen.

Ein höchst lehrreiches Beispiel für diese Tatsache bildet die strophische Gliederung dieses Psalms durch Dunm. Er zerlegt ihn in 27 Strophen von je drei Doppelstichen. Die Summe der Doppelzeilen stimmt also bei Dunn und mir überein. Auch in Bezug der Zeilenabteilung herrscht im großen und ganzen Übereinstimmung und nur in wenigen Fällen weichen wir voneinander ab. In den letzten drei Abschnitten III, IV und V ist die Zeileneinteilung genau die gleiche, nur in den ersten zwei Abschnitten I und II ergeben sich geringfügige Differenzen.

Der große Unterschied zwischen Dunms und meiner strophischen Gliederung besteht aber darin, daß Dunn subjektiv vorgeht und Strophen bildet, wo in Wirklichkeit vom Autor Strophen nicht beabsichtigt waren, wogegen ich nur die Abschnitte als Strophen oder Absätze oder sagen wir als Tiraden bezeichne, von denen ich den Beweis führen konnte, daß sie im Plane des Autors lagen.

Der Übersicht wegen gebe ich neben meinem Texte die Übersetzung Dunms mit kleinen Änderungen, die durch ein Sternchen angedeutet sind, und notiere dann die Abweichungen, die sich aus Vergleichung beider ergeben.

משכיל לאסף

המו אזנכם לאמרי פי	האזינה עמי תורתי	(1)		
אכיעה חידות מני קדם	אפתחה במשל פי	(2)	2	
ואבותינו ספרו לנו	אשר שמענו ונדעם	(3)	3	
לדור אחרון מספרים	לא נבחד מבניהם	(4)	4	
ונפלאותיו אשר עשה	תהלות יהוה ועוווו		5	
ותורה שם בישראל	ויקם עדות ביעקב	(5)	6	
להודיעם לבניהם	אשר צוה את אכותינו		7	
יקומו ויספרו לבניהם	למען ידעוי בנים יולדו	(6)		
ולא ישכחו מעללי אל"	וישימו באלהים כסלם	(7)	9	
דור סורר ומורה	ולא יהיו באבותם	(8)	10	
ולא נאמנה את אל רוחו°	דור לא הכין לבו		11	

² MT add, ישרי ישרים -

³ V. 9 lautet in MT. : הפכו ביום מרב בני אפרים נשקי רפי קשת

ובתורתו מאנו ללכת ונפלאותיו אשר הראם כארץ מצרים שדה צען ויצב מים כמו נד וכל הלילה באור אש וישק כתהמת (ע)רבהי ויורד כנהרות מים

למרות עליוו בציה לשאל אכל לנפשם היוכל אל לערד שלחז ונחלים ישפטו [במדבר]" אם יכיז שאר לעמו (ואפו חרה מאר) ונם אף עלה בישראל ולא בטחו בישועתו ודלתי שמים פחח ודנו שמים נתו למו צירה שלח להם לשבע וינהג בעוו תימז וכחול ימים עוף כנף סביב למשכנותיו ותאותם יביא להם עוד אכלם בפיהם ואת אלהים עלה בהם ובחורי ישראל הכריט

ולא האמינו בנפלאותיו ושנותם בבהלה ושבו ושחרו אל ואל עליון נואלם ובלשונם יכובו לו 12) ונר אבותם עשה פלא

13) 15 כקע ים ויעבירם וינחם בענן יומם (14) וינחם

יבקע צרים כמדבר (15) 17 18 (16) ויוציא נוזלים מסלט

ווםיפו עוד לחטא לו (17) ווםיפו עוד לחטא לו 2 (18) וינסו אל בלבבם

19) 3 וידברו באלהים אמרו

מים (20) מו הכה צור ויוובו מים הום לחם יוכל הה

6 (21) לכז שמע יהוה ויתעבר ואש נשכה ביעקב 8 (22) כי לא האמינו באלהים

9 (23) ויצו שחקים ממעל 10 (24) וימטר עליהם מז לאכל

11 (25) לחם אבירים אכל איש

יםע קדים בשמים (26) ומע קדים בשמים 13 (27) וימטר עליהם כעפר שאר

14 (28) ויפל בקרב מחנהו 15 (29) ויאכלו וישבעו מאד

16 (30) לא ורו מתאותם

[וירא יהוה ויתעבר] (31) 17 ויהרג במשמניהם

TIT.

1 (32) בכל ואת חמאו עוד 2 (33) זיבל בהבל ימיהם ודרשוהו אם הרום ודרשוהו (34) 3

(35) ויוכרו בי אלהים צורם

(36) ויפתותו בפיחם

¹ Nach Grärz und Drum.

^{12 (10)} לא שמרו ברית אלהים 11) וישכחו טלילותיו

^{2 72702} ist aus V. 19 herübergenommen.

STROPHENBAU UND RESPONS	ION IN EZECHIEL UND DEN PSALMEN	r. 4	11
ולא נאמנו בבריתו	ולכם לא נכון עמו	(37)	6
יכפר עון ולא ישחית.	והוא רחום (וחנון)	(38)	7
ולא יעיר כל חמתו	והרכה להשיב אפו		8
רות הולך ולא ישוב	ויוכר כי כשר המה	(39)	9
•	IV.		
יעציבוהו בישימון	כמה ימרוהו במדבר	(40)	1
וקרוש ישראל התוו	וישובו וינסו אל	(41)	2
יום אשר פדם מני צר	לא זכרו את ידו	(42)	8
ומופתיו בשדה צען	אשר שם כמצרים אתותיו	(43)	4
ונוזליהם כל ישתיון	ויהפך לדם יאריהם	(44)	5
וצפרדע ותשחיתם	ישלח בהם ערוב ויאכלם	(45)	6
ויניעם לארכה	ויתן לחסיל יכולם	(46)	7
ושקמותם בחנמל	יהרג בברד נפנם	(47)	8
ומקניהם לרשפים	ויסגר לכרד בעירם	(48)	9
עברה וועם וצרה	ישלת כם חרון אפו	(49)	10
יפלם נתיב לאפו	משלחת מלאבי רעים (50)		11
וחיתם לדבר הסניר	לא חשך ממות נפשם		12
ראשית אונים באהלי חם	ויך כל כבור במצרים	(51)	
וינהגם בעדר כמדכר	ויםע כצאן עמו	(52)	14
ואת אויכיהם כמה הים	וינתם לכמח ולא פחרו	(53)	15
הר זה קנתה ימינו	ויביאם אל נבול קדשו	(54)	
ויפילם בחבל נחלה	וינרש מפניהם נוים	(55)	17
[בל] שבטי ישראל	וישבן באהליהם		18
	v.		
ועדותיו לא שמרו	וימרו את אלהים עליון	(56)	1
נהפכו כקשת רמיה	(וינסו אל) ויכנדו כאכותם	(57)	2
וכפסיליהם יהניאוהו	ויבעיםוהו בבמותם	(58)	3
וימאם מאד בישראל	שמע אלהים ויתעבר	(59)	4
אהל שכן כאדם	ויטש משכן שלו	(60)	5
ותפארתו ביד צר	ויתן לשבי עוו	(61)	6
וכנחלתו התעבר	ויםנר לחרב עמו	(62)	7
ובתולותיו לא הוללו	בחוריו אכלה אש	(63)	8
ואלמנותיו לא תבכינה	כהניו בחרב נפלו	(64)	9

כגבור מתרונן מיין		ויקץ כישן ארני	(65)	10	
חרפת עולם נתן למו		ויך צריו אחור	(66)	11	
ובשבט אפרים לא בחר		וימאם באהל יוסף	(67)	12	
את הר ציון אשר אהב		ויבחר את־שבט יהודה	(68)	13	
כארץ יסרה לעולם		ויבן כמו רמים מקדשו	(69)	14	
ויכחר בדוד עבדו		[וימאם בשאול ממלך]	(70)	15	
מאחר עלות הביאו	(71)	ויקחהו ממכלאות צאן		16	
ובישראל נחלתו		לרעות ביעקב עמו		17	
ובתבונות כפיו ינחם		וירעם כתם לבבו	(72)	18	

Erster Absehnitt.

- Hör', mein Volk, auf meine Lehre,
 Neigt das Ohr zu meinen Worten,
- Laßt den Mund zum Spruch mich öffnen, Sprudeln Rätsel aus der Vorzeit,
- 3 (3) Die wir hörten und verstanden,
 Die die Väter uns erzählten.
- 4 (4) Nicht verhehlten wir's den Söhnen,
- Wir erzählten es späterm Nachwuchs, Jahwes Ruhmeswerk und Stärke
- Und die Wunder, die er tat.
- Wie er Zeugnis schuf in Jakob, Thora gah in Israel,
- 7 Die er auftrug unseren V\u00e4tern, Kundzumachen ihren S\u00f6hnen,
- 8 (6) *Damit es die Nachgehornen lernen, Ihren Söhnen zu erzählen.
- 9 (7) Ihr Vertrauen auf Jahwe setzten
- Und sein Werk sie nicht vergäßen.*

 10 (8) Nicht wie ihre Väter würden,
- Ein Geschlecht, rehellisch, trotzig.
- Ein Geschlecht, des Herz nicht fest war Und des Geist nicht treu zu Gott hielt,*
- 12 (10) Hielt nicht Jahwes Bund und wollte Nicht in seiner Thora wandeln.
- 13 (11) Sie vergaßen seine Taten
 Und die Wunder, die er sehn ließ.

- 14 (12) Wunder tat er vor den Vätern In Ägypterland, nm Zoan,
- 15 (13) Ließ sie durchs geteilte Meer gehn,
- Staute Wasser einem Damm gleich, 16 (14) Führte Tags sie durch die Wolke,
- Jede Nacht durch Feuerschein, 17 (15) Spaltete in der Wüste Felsen,
- Ließ die Steppen Fluten trinken, 18 (16) Brachte Bäche aus den Steinen.
- 8 (16) Brachte Bäche aus den Steinen, Ließ wie Ströme Wasser stürzen.

Zweiter Abschnitt.

- (17) Doch sie sündigten und reizten Noch den Höchsten in der Steppe,
 - 2 (18) Sie versuchten Gott im Herzen, Speisc fordernd, die sie möchten,
 - 3 (19) *Sie redeten wider Gott und sprachen: ,Kann Gott einen Tisch anrichten?
 - 4 (20) *Sieh, er schlug den Stein, da flossen Wasser und Bäche strömten [in der Wüste]:
 - Wird er Brot anch gehen können
 - Oder Fleisch dem Volke verschaffen?⁴ 6 (21) Darum [erzürnte der Höchste]
 - Jahwe hörte es, brauste über,
 - Feuer glühte gegen Jakoh, Zorn stieg gegen Israel auf,
- 8 (22) Weil sie nicht an Jahwe glaubten, Nicht auf seine Hilfe trauten.
- 9 (23) Er gehot den Wolken drohen, Öffnete des Himmels Türen,
- 10 (24) Regnet' auf sie Mannaspeise, Himmels Brotkorn gah er ihnen.
- 11 (25) Brote der starken Engel aß man,
 Zehrung schickte er his zur Sätte.
- 12 (26) Ließ den Ost im Himmel anfstehen, Führte in Kraft den Süd herbei.
- 13 (27) Regnet' ihnen Fleisch wie Stauh, Vögel gleich dem Sand des Meeres,

14 (28) Warf sie mitten in sein Lager, Rings um seine Wohnung her.

15 (29) Und sie aßen übersatt sich,

Ihr Gelüsten hracht' er ihnen.

16 (30) Doch als noch die Speise im Munde, *Ihres Gelüstes noch nicht üherdrüssig,

17 [Da sah Jahwe nnd hrauste üher]

(31) Und Gottes Zorn stieg auf sie auf, 18 Viele ihrer Starken würgte er, Streckte Israels Jugend nieder.

Dritter Abschnitt.

1 (32) Trotzdem sündigten sie weiter, Glauhten nicht an seine Wunder;

2 (33) So ließ er wie Hauch ihr Leben Schwinden, ihre Jahr' in Schrecken

3 (34) Schlug er hin, so fragten sic, Suchten schnellhekehrt nach Gott.

4 (35) Dachten dran, ihr Fels sei Jahwe Und der Höchste ihr Erlöser,

5 (36) Und betörten mit dem Mund ihn, Logen ihm mit ibrer Zunge,

6 (37) Wo ihr Herz doch nicht zu ihm hielt, Seinem Bund sie untreu waren.

7 (38) Er, barmherzig, [ließ sie nicht], Schuldvergebend folgte er nicht, Hielt gar oft den Zorn zurück.

Hielt gar oft den Zorn zurück, Ließ nicht los den ganzen Grimm,

9 (39) Dachte dran, daß Fleisch sie seien, Hauch, der geht und nicht zurückkehrt.

Vierter Abschnitt.

 (40) Wie viel reizten in der Wüste, Kränkten sie ihn in der Steppe,

 Wider Gott versnehend und den Heiligen Israels betrübend

3 (42) Ungedenk der Hand, des Tages, Wo er sie vom Feind hefreite !

- 4 (43) Zeichen tat er in Ägypten, Wunder im Gefilde Zoans.
- 5 (44) Wandelt' ihre Nil' in Blut
- Ihrc Bäche, nicht zu trinken, 6 (45) Sandte Fliegen, sie zu fressen,
 - Frösche auch, sie zn verderben;
- 7 (46) Gah dem Fresser ihr Gewächs Und der Heuschreck' ihre Arheit,
- 8 (47) Schlug mit Hagel ihren Weinstock Und mit Reif die Sykomoren,
- 9 (48) Übergah der Pest ihr Vieh
 Und den Seuchen ihre Herden.
- 10 (49/50) *Er hahnt dem Zorne einen Weg, Er schickt anf sie die Glut des Zornes
- 11 Mit Überwallen, Grimm und Drangsal,
- Schickt eine Sendung böser Engel, 12 Hält nicht zurück vom Tod ihr Leben,
- Giht ihre Seele preis der Pest, 13 (51) Schlug die Erstgehurt Ägyptens,
- Mannheits Erstlinge bei Ham,
- 14 (52) Ließ sein Volk wie Schafe wandern, Führt' in Wüsten sie wie Herden,
- 15 (53) Leitete sie frei von Schrecken Doeh die Feinde barg das Meer.
- 16 (54) Brachte sie zum heiligen Lande Auf's Gehirg, das er gewann.
- 17 (55) Trieb vor ihnen Völker aus,
- Teilte mit der Schnnr ihr Erhe,
- 18 Ließ in ihren Zelten wehen Israels [gesamte] Stämme.

Fünfter Abschnitt.

- (56) *Dennoch reizten sie den Höchsten Und bewahrten nicht sein Zeugnis,
- 2 (57) *[Gott versnehend], treulos wie die V\u00e4ter Wandten sich, ein schlechter Bogen,
- 3 (58) Brachten ihn in Zorn mit Höhen, In Ereifernng mit Bildern.

- 4 (59) Jahwe hört' es, hrauste üher, Israel verwarf er gar,
- (60) Ließ das Wohnzelt Silos fahren,
 Wo er wohnte in der Menschbeit,
- 6 (61) Gab gefangen seine Stärke, Seine Ehre in Drängers Hand;
- 7 (62) Üherließ sein Volk dem Sebwerte, Auf sein Erbe zürnte er;
- 8 (63) Seine Mannschaft fraß das Feuer, Hochzeit hatte nicht die Jungfran.
- 9 (64) Priester fielen durch das Schwert,
- Unbeweint von ihren Wittwen. 10 (65) Wie vom Schlaf erwachte Jahwe,
- Wie ein Held, den Wein bezwnngen.
- 11 (66) Gab nun seinen Gegnern Schläge, Ewige Schande gab er ihnen,
- 12 (67) Da verwarf er Josephs Zelt, Wählte Ephraim nicht länger.
- 13 (68) Dafür wählt' er Judas Stamm, Zions Hügel, den er liebt.
- 14 (69) Schnf sein Hans gleich Erd und Himmel, Die auf ewig er gegründet!
- 15 (70) [Und verwarf den Saul als König], Wählte David seinen Knecht.
- 16 Nahm ihn von der Schafe Hürden
 - (71) Holte ihn von den Säugenden,
 Jakob nun, sein Volk, zu weiden
- Und sein Erbe Israel; 18 (72) Der hat sie gar fromm geweidet, Sie mit kluger Hand geleitet!

Der Gedankengang des Psalms ist recht eigenartig, er schließt sich bezüglich der Reihenfolge in keiner Weise der historischen Über lieferung an wie etwa Ps. 105, sondern ist im ganzen etwas sprunghaft und greift oft auf Dinge zurück, die man als erledigt ansehen konnte.

Abschnitt I (V. 1—16) enthält die Aufforderung des Dichters, seinen Worten zu lauschen und die Schilderung der geschichtlichen Ereignisse aus der Vorzeit zu vernehmen. Daraus werde man lernen, auf Gott zu vertrauen und nicht in die Fehler der Vorfahren zu verfallen, welche den Bund Gottes nicht beachtet, seine Bahn nicht gewandelt und alle Wundertaten vergessen hatten. Und doch waren in Angesicht ihrer Vorfahren Wunder in Ägypten geschehen (was für Wunder wird nicht gesagt, der Plagen und des Auszuges nicht gedacht); dann folgt die Erzihlung von der Spaltung des Meeres, von dem Stauen des Wassers gleich einem Damm, von der Führung in der Wüste durch die Wolke bei Tag und die Feuersäule bei Nacht, endlich die von der Spaltung des Felsens in der Wüste, dem Tinkwasser entstrünte.

Abschnitt II (V. 17—31) beginnt mit den respondierenden Versen und sehließt sich insofern Strophe I an, als darin unter Hinweis darauf, daß Gott aus dem Felsen Wasser fließen ließ, an ihn die Forderung gerichtet wurde, einen Tisch in der Wüste aufzurichten und Brot und Fleisch zu gewähren. Darauf folgt die Schilderung des Manna und der Wachteln und der bösen Folgen dieser Gelüste.

Abschnitt III (V. 32—39). Diese Halbstrophe beginnt wieder, wenn auch nicht mit genau respondierendem Verse, so doch mit Sün de und Unglauben, und sagt: Sie stündigten trotz allem stets wieder und glaubten nicht an Gottes Wunder; kam Unbeil über sie, suchten sie wohl Gott auf, aber nur mit dem Mund, nicht mit den Herzen — Gott aber verzieh immer wieder. Diese allgemein gehaltene Halbstrophe durchbricht die historische Erzählung. Auffällig ist aber auch, daß hier nur 9 Zeilen (gegen 18 der übrigen Abschnitte) sind. Ich möchte dabei die Vermutung aussprechen, daß der Dichter vielleicht die Absicht hatte, eine Geschichte der alten Zeit zu liefern, die strophisch so beschaffen war, daß nach je zwei Strophen von je 18 Zeilen diese Halbstrophe, als eine Art Refrain, gefolgt war. Ist er mitten in seiner Arbeit erlahmt oder sind die übrigen Strophen vorloren gegangen? — das &ünnen wir nattrich nicht wissen.

Abschnitt IV beginnt mit einem Hinweis auf Abschnitt II und Abschnitt I. Die beiden ersten Verse 40-41

> יעציבוהו בישימון וכרוש ישראל התוו

כמה ימרוהו כמדכר וישובו וינסו אל weisen deutlich zurück auf V. 17-18:

ויוסיפו שד לחסא לו למרות עליון בציה וינסו אל בלבכם לשאל אכל לנפשם

Daß dem so sei, hat schon der alte Psalmist erkannt in Ps. 106

12-14.

מהרו שכתו מעשיו' לא חכו לעצתו ויתאוו תאוה במדבר וינסו אל בישימון ויתן להם שאלתם וישלה רוון בנפשםי

Mit den folgenden zwei Versen 42-43:

יום אשר פדם מניצר אשר שם במצרים אותותיו ומופתיו בשדה צקן

greift er auf den ersten Abschnitt V. 11-12 zurück:

ויש כחו עלילותיו ונפלאותיו אשר הראם נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שרה צען

Die Wunder, die er in Ägypten verübt hatte, insbesondere die Plagen, welche zum Auszug aus dem Lande der Sklaverei geführt hatten, sowie der Auszug selbst waren eben im ersten Abschnitt übersprungen worden.

Hier nimmt er unter Hinweis auf die in Ägypten vollbrachten Wunder, die er fast mit denselben Worten wie oben zum Ausdruck bringt, die Schilderung der Plagen auf (V. 44—51) und schließt mit der Plage der Erstgeburten (בח ישבים באילה).

Was er hier schildert, ist nicht wirkliche Erzählung sondern, Reminiszenz: "Sie gedachten nicht seiner Macht etc. Erst dann (V. 52—55) folgt die weitere Schilderung des Zuges durch die Wüste und des Einzuges in das Land der Verheißung.

Abschnitt V beginnt wieder mit den respondierenden zwei Zeilen, schildert die Treulosigkeit der Israchten im heiligen Lande, den Untergang des Heiligtums in Siloh und schließt mit dem Zusammenbruche der Ephramitischen Hegemonie und der Begründung der Davidischen Dynastie.

Wenn man diesen Psalm für sehr alt halten dürfte, wofür ja die Erwähnung von Siloh sprechen würde, könnte man glauben,

Dazu vgl. V. 7 nnd 11.

³ Ob man unter diesen Umständen in dem dinklen Worte vom eine Verschreibung für verm vermuten darf in dem Sinne "Gelüste vorbringen vor" lasse ich dahingestellt.

daß hier ein abgeschlossenes Ganzes zur Verherrlichung der Davidischen Dynastie vorhiget. Der Stil und die Sprache scheinen mir aber für eine ziemlich spitte Abfassungszeit zu sprechen. Dann bleibt es aber auffällig, warum der Psalm hier abbricht, und ich verweise zur Erklärung dieser Tatsache auf die oben zur dritten Halbstrophe ausgesprochene Vermutung.

Es bleibt noch übrig, die Ergfünzungen und Weglassungen, zum Teil in Übereinstimmung mit Duns, zum Teil aber abweichend von ihm, zu begründen. Schon oben wurde darauf aufmerksam gemacht, daß die dreizeiligen Strophen bei Duns vielfach gar keine Berechtigung haben, weil sie keine Sinnesabteilungen bieten und auch sonst keine strophischen Kennzeichen aufweisen. Jeder kann dies an der beigefügten Übersetzung beobachten und ich halte es für überflüssig, dies noch besonderz zu behandeln und zu beweisen.

Dagegen müssen andere Differenzen hier besprochen werden: V. 6 (Z. 8) habe ich די אידים gestrichen, wogegen Dusm es stehen läßt und aus יונים יולים eine besondere Zeile bildet, was kaum zulässig ist. Die Worte דייו אלוח können aber sehr wohl als Glosse von V. 4 herübergenommen worden sein.

V. 7. (Z. 9). Ebenso habe ich านมาหามา nach dem Vorgange von Важивок und anderen gestrichen, wogegen Dunm daraus wieder einen Stichos bildet, was nicht gut angeht. Die Phrase könnte leicht aus anderen Stellen eingefügt worden sein.

V. 9 habe ich nach dem Vorgange von Barrineas und anderen mit sehwerem Herzen gestrichen, weil, wie Hrzzen mit Recht bemerkte, darin drei Worte vorkommen, die sich auch in V. 57 finden, und weil auch in der Schlußstrophe nech von den Ephramiten die Rede ist—der Vers setcht aber ohne jeden Kontakt.¹ Will man ihn behalten, so kann man V. 5a (Z. 5) streichen.

V. 19 (Z. 3) streicht Dunm ohne triftigen Grund.

Auch Dong setzt sich für die Echtheit des Verses mit guten Gründen ein.

V. 21 (Z. 6) hat Duhm recht, einen Stichos zu ergänzen, er ergänzt ihn aber an unrechter Stelle:

Darum [erzürnte sich der Höchste] Jahwe hört's, er brauste über.

Ich dagegen habe vorgeschlagen:

לכן שמע יהוה ויתעבר (ואפו חרה מאר)

und zwar deshalb, weil man zuerst etwas Ärgerliches hört und erst dann in Zorn gerät und nicht umgekehrt. Vgl. weiter unten zu V. 31.

V. 30 streicht Duhm בתאותם beenfalls ohne Grund, dagegen füge ich in V. 31 יירא יינוה ויתקבר hinzu, was ein Seitenstück zu V. 21 bildet.

V. 55 habe ich mich dem Vorschlage Dunm's angeschlossen.

V. 56 streicht Duny וינסו אל, wogegen ich ויסטו für וינסו אל in den folgenden Vers einschiebe.

V. 70 (Z. 15) habe ich mich dem gewiß richtigen Vorschlage Dunm's angeschlossen.

Nach Abschluß der Untersuchung hielt ich es für notwendig, die Strophischen Versuche frührere Forscher zu prüfen und in Verhältnis zu meinem Versuche festzustellen. Franz Dzurzscu, dieser gründliche Kenner des Hebräsischen und feinsinnige Exeget, sagt über die strophische Einteilung dieses Paslms folgendes: "Das Ganze zerfallt in zwei Hauptteile: V. 1.—37 und 38.—72. Der zweite geht von dem Gott versucherischen Undank des Israels der Wüste zu dem des Israels Kannans über. Immer je drei Strophen bilden eine Gruppe. Man wird nach meiner Gliederung diese Einteilung als unzutreffend bezichnen müssen, sehon aus dem Grunde, weil die respondierenden Anfänge der Abschnitte bei Dzurzzscu stets inmitten der von ihm postulierten Gruppen steleen. Die Gruppen¹ bei Dzurzzscu bilden keine gedanklichen Einleiten, umsoweniger die Strophen, welche auch bestäglich der Zeilenzahl variieren.

¹ I Vers 1-11; II 12-25; III 26-37; IV 38-48; V 49-59; VI 60-72.

² Sieben Strophen haben je acht, sieben je nenn, drei je 10 und eine 11 Zeilen.

Ch. A. Bzsoos teilt diesen Psalm in vier Teile ein, von denen jeder aus 10 Doppelzeilen hesteht. Um dies zu erzielen, hat er nicht weniger als 41 Doppelzeilen (also mehr als die Halfte des Psalms) gestriehen, indem er die V. 40—48, 51, 53 als Einsehnb eines Editors aus einem alten Gediehte über die ägyptischen Plagen, die V. 41—7a, 10—11, 56b als legalistic und die Verse 15, 21—22, 25, 28—30a, 36—37, 49—50, 58—59, 62, 65—66, 69, 71c—72 als expansive Glossen bezeichnet.

Dieses Vorgehen ist höchst wilktrlich und ganz unwissenschaftlich. Das heißt man Psalmen "machen" und nicht Psalmen "kommentieren". Gegen die suhjektiven Aufstellungen Baioos spricht sehon der Umstand, daß der Psalm nach meiner Eintsilung in seiner jetzigen Form aus fünf Teilen besteht (18+18) + 9 + (18+18). Daß durch urfällig hinzegfügte fölossen ein solches Gebilde entstehen könne, muß als ganz unmöglich erklärt werden. Ausdrücklich muß aber anerkennend hervorgehoben werden, daß die Anfänge der Teile II, III mit den von mir festgestellten ganz und der von IV nahezn übereinstimmen. Der Umstand, daß anch V. 40 mit der gleichen Wendung beginnt, hätte Baioos es nahelegen müssen, daß in dieser Wendung eben das Leitmotiv des Psalms liegt, und er durfte sehon deshalb hierin nicht den Einsehub eines spätern Editors vermuten.

Dieselbe Methode wendet Herr Bauggs auch auf andere Psalmen an. Ich will hier nur noch ein Beispiel anführen:

Ps. 105 habe ieh in meinem Buehe Komposition und Strophenbau (Bihl. Stud. III. S. 59 ff.) hebandelt. Der Psalm besteht nach meiner Annahme aus einer filnfzeiligen Einleitung und vier Strophen zu je 10 Distiehen. Sinn und Strophlik forderten im ganzen die Umstellung zweier Verse, sonst hlieb der überlieferte Text intakt. Abgesechen von den einleitendem Zeilen, bietet Bzuoss statt vierzig nnr 24 Doppelzeilen, aus denen er sich 12 Strophen bildete. Das Ührige (16 Doppelstiehen) wird als Zusätze und Glossen gestriehen, weggelassen werden V. 11; 13 und 15. Die Streichung dieser Verse

¹ Vers 11 wird auch von Dunm ohne zureichenden Grund als Glosse erklärt.

läßt sich in keiner Weise rechtfertigen. Wenn man in meiner Schrift S. 64 den Kommentar zu diesen Versen vergleicht, wird man sehen, wie diese Verse aus der pentateuchischen Vorlage herausgearbeitet wurden, und wird erkennen, daß jede Änderung des Textes hier einen gewaltätigen Eingriff in die gute alte Überlieferung bedeutet.

Auch V. 22 wird ganz ohne Grund weggelassen und von den Versen 24 und 25 der je zweite Stichos gestrichen. Und hier lehrt der Kommentar, daß die beiden Halbverse aus der Vorlage stammen und an ihnen nicht gerüttelt werden darf. Das Gleiche ist der Fall mit den je zweiten Halbversen von V. 29 und 80. Anch die Weglassung von V. 28 und der Verse 38-45 beruht auf Willkür.

Wiederum muß die Haltlosigkeit der Bauos'schen Kritik daran erkannt werden, daß der Palm mitheles und ohne einschneidende Änderungen ein absolut klares, durch Inhalt und Responsion gesichertes Strophengebilde zeigt: (6+10+10+10+10), ein Gebilde, das, die Richtigkeit der von Bauosa postulierten Urform vonsagesetzt, durch Glossen, die systemlos zugefügt worden sind, nicht hätte entstehen Können. Durch dieses Gebilde hat sich der Verfasser dieses Pealms gegen kritische Freibeuterei verwaht.

Anhang.

Psalm 78 mußte zu einer gründlichen Untersuchung von Jor-Kap. 7 und der damit zusammenhängenden Prophezeiungen in den Kap. 17, 22 und 26 führen. Natürlich taucht da wieder die Frage nach der Ecktheit dieser Abselmitte auf, die in jüngster Zeit mit allzagroßer Sicherheit verneint worden ist. Ich begrüße mich für jetzt mit der Bemerkung, daß die Akten über diese Frage keineswegs als geschlossen zu betrachten sind, wie ja in der Tat die ältern Excepten die Stücke fast durchwege für echt crklären und unter den jüngern noch gewichtige Sümmen für deren Ecktheit eintreten.

Daß Jeremia nicht nur Gedichte gemacht hat, sondern zum Volke ganz verständlich reden wollte, scheint mir sicher zu sein und diese Stücke können in der Tat solche Volksreden sein, die er an verschiedenen öffentlichen Orten gehalten hat. Daß der Kern dieser Reden echt ist, wagt niemand zu bezweifeln, da ja einer dieser Reden wegen dem Jeremia der Prozeß gemacht wurde, der ihm fast das Leben gekostet hätte. Am meisten wird die Echtheit der Rede Kap. 17, 19-27 bezweifelt, weil darin von der Sabbatheiligung gesprochen wird und man sich gewöhnt hat, solche gottesdienstliche Dinge möglichst spät anzusetzen - gewiß nicht immer mit Recht. Die Sabbatheiligung ist nicht nur ein religiöses, sondern auch ein soziales Problem und man kann die Tragweite solcher Reden, welche sich auf dieses Problem beziehen, erst dann beurteilen, wenn man feststellt, welchen Motiven sie entsprungen sind. Außerdem ist zu beachten, daß in diesen nach einem gewissen Schema geformten Reden nicht der Sabbat allein behandelt wird, sondern eine Reihe anderer sozialer Fragen, von denen in der Tat der Bestand eines Staates abhängig ist, und zu diesen gehört ohne Zweifel mit Rücksicht auf die arbeitende Klasse die Sabbatheiligung.

Diese Reden bekunden ein systematisches und furchtloses Agiierern Jeremias für seine Überzeugung. Er tritt im Tempel auf und verkündet dessen Zerstörung (Kap. 7), dann erscheint er vor den Toren Jerusalems und droht mit dem Untergang der Stadt (Kap. 12) und zuletzt wagt er sich in den Pallast des Königs und verkündet, daß der Pallast eine Trauerstätte werden wird (Kap. 22). Dies wird er nicht eiumal, sondern öfters getan haben. Darf man sich da wundern, daß den öffentlichen Behörden endlich die Gednld ausging und ihm der Prozed gemacht worden ist?

Indessen würde mich eine Analyse dieser Reden viel zu weit ühren und ich begnüge mich, ohne die Echtheitsfrage hier zu erörtern, die strophische Gliederung durch die entsprechende Einteilung des Textes und Hervorhebung der Responsionen in gespertrem Satz anzudeuten. Für meine Strophentheorie ist es ja gleichgülig, ob die Stücke von Jeremia herrühren oder von einem spätern Verfasser niedergeschrieben worden sind. Es sei noch ausdrucklich bemerkt, daß ich die strophische Gliederung von Kap. 22, 1-6 und 26, 2-6, da Responsionen fehlen und auch die Zeileneinteilung manches zu wünschen übrig läßt, nicht für gesichert halte.

Jeremia Kap. 7.

- (1) הדבר אשר היה אל ירמיתו מאת יהוה לאמר
- עמד בשער בית יהוה וקראת שם את הדבר הזה ואמרת שמעו דבר יהוה כל יהודה
- הבאים בשערים האלה להשתחות ליהוה
 - (3) כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל היטיבו דרכיכם ומעלליכם
 - ואשכנה אתכם כמקום הזה
- 4) אל תבמחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל יהוה היכל יהוה המה
- כי אם היטב תיטיבו את דרכיכם ואת מעלליכםאם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו
- (6) גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם נקי אל תשפכוי ואחרי אלהים אחרים לא תלכו לרע לכם
- (ז) ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאכותיכם:
 - (8) הנה אתם בשחים לכם על דברי השקר לכלתי הועיל
 - (9) הנגב רצח ונאף והשבע לשקר וקמר לבעל והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם
 - וכאתם ועמרתם לפני בבית הוה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה
- (11) המערת פרצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו (בעיניכם) גם אנכי הנה ראיתי נאם יהוה
- (3) כי לכו נא אל מקומי בשילו אשר שכנתי שמי שם (בראשונה) וראו את אשר עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל (3) ועתה יעו עשותכם את כל המעשים האלה

¹ MT add, חוד שולם MT add, שנים חוד שלם שלם למו שולם ועד שולם או

³ MT add, www 4 MT add, mm and

ואדבר אליכם השכם ודבר ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם [נאם יהוה]

ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו אשר אתם בטחים בו ולמקום אשר נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי לשלו

Übersetznng.

- (1) Das Wort, welches ward an Jeremia von JHWH also:
- (2) Stelle dich an das Tor des Gotteshauses Und rufe dort aus diese Worte and sprich: Höret das Wort JHWH's ganz Jnda,
- Die ihr eintretet in diese Tore, nm JHWH anzubeten. (3) So spricht der Herr der Heeresscharen, der Gott Israels: Bessert euren Wandel and eure Taten
- Und ich werde euch wohnen lassen an diesem Orte.
- (4) Vertraut nicht auf die falschen Worte also: Der Tempel JHWH's, der Tempel JHWH's, der Tempel JHWH's ist hier,
- (5) Nur wenn ihr bessert enren Wandel und eure Taten. Wenn ihr Recht schaffet zwischen den Lenten untereinander.
- (6) Fremdling, Waise and Witwe nicht hedrückt und unschuldig Blut nicht vergießet
- Und anderen Göttern nicht nachgeht ench zum Schaden, (7) Lasse ich euch wohnen an diesem Orte in dem Lande, das ich
- enren Vätern gegeben.
- (8) Ihr aher vertraut auf die falschen Worte, ohne jeglichen Nutzen!
- (9) Wie? stehlen, morden und ehebrechen, falsch schwören und dem Baal ränchern
 - Und nachwandern anderen Göttern, die ihr nicht kennt,
- (10) Dann kommet ihr and tretet vor mich in diesem Hause, welches meinen Namen trägt,
 - Und sprechet: Wir sind gerettet, um (ferner) ansznühen all diese Grenel.
- (11) Ist denn eine Räuberhöhle dieses Haus, das meinen Namen trägt, (in euren Augen)? Auch ich habe es gesehen, ist der Spruch JHWH's.
- (12) Denn geht dorthin nach meinem Orte in Schilo, woselbst ich meinen Namen wohnen ließ (vormals),
 - Und sehet, was ich ihm getan der Bosheit meines Volkes Israel wegen.

Uud nun weil ihr übtet all diese Tateu
 Und ich zu euch redete zeitig und unablässig und ihr nicht hörtet
 Und ich euch rief und ihr uicht antwortet [ist der Spruch JHWH's],
 So tue ich dem Hause, welches meineu Nanen trägt und auf

das ihr vertraut, Und dem Orte, den ich euch und euren Vätern gegeben, so wie

Jnd dem Orte, den ich euch und euren V\u00e4tern gegeben, so wi ich Silo getan.

Jeremia Kap. 17.

(19) כה אמר יהוה אלי הלוך ועמדת בשער כני העם אשר יבואו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ובכל שערי ירושלם

(20) ואמרת אליהם שמעו דבר יהוה מלכי יהודה וכל יהודה וכל יושכי ירושלם הבאים בשטרים האלה

(21) כה אמר יהוה השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלם' (22) וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת

כאשר צויתי את אכותיכם (23) ולא שמעו ולא הפו את אונם ויקשו את ערפם לכלתי שמע ולבלתי קחת מוסר

¹ MT add. מינים ביום השנית את מישא את מישא. Dieses sowie die im Texte in kleinen Typen gedruckten Stücke halte ich für spätere Zusätze.

(24) והיה אם שמוע תשמעון אלי נאם יהוה (צכאית)

לבלתי הכיא משא "ביום השבת בשטרי הטיר הזאת"

בשערי העיר הזאת: ולקדש את יום השבת

לבלתי עשות בו כל מלאכה

(25) ובאו בשערי העיר הזאת

מלכים ושרים יושבים על כסא דוד

רכבים ברכב וכסוסים המה ושריהם איש יהודה ויושכי ירושלם

> וישכה העיר הואת לעולם (26) וכאו (אליה) מערי יהידה ומסכיכות ירושלם ומארק כנימין ומן השפלה ומן ההר ומן הגנכ מכאים עלה ווכח ומנחה ולכונה

ומביאי תודה כית יהוה (27) ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת "

ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלם ביום השבת

והצתי אש בשעריה אכלה ארמנות ירושלם ולא תכבה

Übersetzung.

(19) So sprach JHWH zu mir: Geh' und stelle dich ins Tor der Volkesöhne, Durch welches einziehen die Könige Judas Und durch welches sie hinausgehen Und in alle Tore Jerusalems (20) Und du sollst zu ihnen sprechen:

Höret das Wort JHWH's, Könige von Juda und ganz Juda Und alle Bewohner Jerusalems, Welche eintreten durch dieses Tor.

¹ MT בשער השת ביום השבת השיר ב

- (21) So spricht JHWH: Hütet ench um ener Leben willen Und traget keine Last am Sabbattage, Daß ihr sie hineinbringet in die Tore Jerusalems,
- (22) Und tut keinerlei Arbeit Und beiliget den Sabbattag.
- (24) Wenn ihr ernstlich anf mich höret, Ist der Spruch JHWH's [der Heeresscharen], Keine Last hineinsubringen am Sabbattage In die Tore dieser Stadt Und zu heiligen den Sabbattag, Keinerlei Arbeit an ibm zu tun.
- (25) Werden einziehen in die Tore dieser Stadt Könige und Fürsten, die Seitzen auf Davids Tbrone, Zu Wagen und zu Roß, sie und ihre Fürsten, Die Minner Judas nnd die Einwohner Jerusalems.
- (27) Wenn ihr aber nicht anf mich höret, Zu heiligen den Sabbattag Und keine Last zu tragen und einzutreten In die Tore Jerusalems am Sabbattage, Werde ich Peuer anzünden an seinen Toren Und es wird Jerusalems Paliste verzehren.

Jeremia Kap. 22.

(1) כה אמר יהוהרד בית מלך יהודהודכרת שם את הדבר הוה

ווכות שם את הוכר הוה (2) ואמרת שמע דכר יהוה

מלך יהודה היושב על כסא דוד אתה ועבדיך ועמך הכאים בשערים האלה

> מה אמר יהוה (3) עשו משפט וצרקה

והצילו גוול מיד עשוק ונר יתום ואלמנה אל תנו אל תחמסו ודם נקי אל תשפכו כמקום הזה

לי אם עשו תעשו את הדבר הוה
 ובאו בשערי הכית הוה
 מלכים יושבים לדוד על כמאו
 רכבים ברכב ובסוסים הוא ועבדיו ועמו
 ואם לא תשמע את הרברים האלה

בי נשכעתי נאם יהוה רי לחרכה יהיה הבית הזה

Übersetzung.

- (1) So spricht JHWH:
 Geh' hinab in deu Palast des Köuigs von Juda
 Uud rede dort dieses Wort
- (2) Und sprich: Hört das Wort JHWH's, König vou Juda, der du sitzest auf Davids Throu, Du und deine Diener und dein Volk, Die eintreteu durch diese Tore.
- (3) So spricht JIWH: Übet Recht und Gerechtigkeit Und eutreißt den Benubten der Gewalt des Bedrückers Und Fremdling, Waise und Witwe Bedrünger incht und vergewaltigt nicht Und unschuldiges Blut vergießet uicht An diesem Orte!
- (4) Deuu weuu ihr dieses Wort vollführet,
 Werdeu einzieheu iu die Tore dieses Palastes
 Könige, sitzeud auf Davids Throu,
 Zu Wagen und zu Roß, er selbst, seine Diener uud seiu Volk.
- (5) Wenn ihr aber auf diese Worte uicht höret, Schwöre ich bei mir, ist JHWH's Spruch, Daß zur Trümmerstätte werden wird dieser Palast.

Jeremia Kap. 26.

- בראשית ממלכות יהויקים כן יאשיהו מלך יהודה היה הרבר הזה מאת יהוה לאמר
 - (2) כה אמר יהוה עמד כחצר כית יהוה ודכרת על כל ערי יהודה ברצות כית וד

הכאים להשתחות כית יהוה את כל הדברים אשר צויתיך לדבר [דבר] אליהם אל תנרע דבר

- (3) אולי ישמעו וישובו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל הרעה אשר אנכי חשכ לעשות להם מפני רע מעלליהם
 - (4) ואמרת אליהם כה אמר יהוה
 אם לא תשמעו אלי
 ללכת בתורתי אשר נתתי לפניכם
 - לשמע על דברי עכדי הנכיאים אשר אנכי שולח אליכם והשכם ושלוח ולא שמטתם
 - ונתתי את הכית הזה כשלה ואת העיר הואת אתן לקללה לכל נוי הארץ

Übersetzung.

- (2) So spricht JHWII: Stelle dieh hin in der Vorhof des Gotteshauses Und sprich über alle Städte Judas, Die gekommen sind anzubeten im Hause JHWII's. Alle Worte, welche ich dir befolken habo zu sprechen, [Sprich] zu ihnen, Jaß kein Wort weg.
- (3) Vielleicht hören sie und kehren um von ihrem hösen Wege, Daß ich mich des Unheils gereuen lasse, das ich dachte Ihnen zuzufügen, wegen ihrer bösen Taten.
- (4) Und sage ihnen: So spricht JHWH: Wenn ihr nicht auf mich hören werdet, Zu wandeln nach meinem Gesetz, das ich euch vorgelegt,

- (5) Zu hören auf die Worte meiner Diener, der Propheten, Welche ich euch gesendet habe, Jeden Morgen neu gesendet, ohne daß ihr hörtet;
- (6) So mache ich dieses Haus wie Silo Und diese Stadt mache ich zum Fluche Für alle Völker der Erde.

Kurz vor Abschluß des Druckes erhielt ich das Werk Old Trteament and Semitic Studies in memory of Willam Rainen Harden, Chicago 1908 in zwei stattlichen Bänden. Darin finden sich drei Versuche strophischer Gliederung, so Bd. 1, S. 67 ff., An Analysis of Isainh do—42 by Cr. A. Banos. Was von der Methode Banosi beatglich der Psalmen gesagt wurde, gilt auch von diesem Versuche. Die Behandlung des Textes ist allerdings minder gewalttätig, aber die strophische Eintellung is trein subjektiv.

Leider kann ich auch von dem Versuche C. P. FAGNANI'S über Zephanja Bd. II, S. 260 ff. nicht besseres sagen. Vor lauter Kritik kommt der Prophet gar nicht zu Wort und wird in disiecta membra zerstückelt. Mein Nachweis, daß Ezechiel eine Stelle aus Zephanja (Kap. 3) entlehnt und glossiert hat (Bibl. Stud. III, S. 30 ff.), hätte ihn von der Wiederholung unrichtiger Belhauptungen Marti's u. A. auf S. 370 ff. abhalten sollen.

Von dem Versuelie J. M. Powis-Sutth über Micha (Bd. u, S. 417 ff.) methode des Verfassers charakterisieren. Er legt denselben meine strophische Gliederung zugrunde und durchlichert sie durch Welltausses Korrekturen und Streichungen, vergißt aber dabei, daß er Feuer mit Wasser mengt. Was dabei herauskommt, zeigen die nebenstehenden Texte, links nach meinen 'Proplieten', rechts nach Powis-Smith und Welltaussess Streichungen.

Diese drei Versuche bekunden weder ein richtiges Sprachgefühl, noch auch Sinn für Rhythmik; weder Verständnis des Textes, noch auch eine Spur von seibelständiger Kritik. Es ist ein scharfes Urteil; im Interesse der wissenschaftlichen Exegese in Amerika muß es ausgesprochen werden!

Kap. 3.

ואמר ' שמעו נא ראשי יעקב וקציני בית ישראל הלוא לכם לדעת את המשפט	5	בה אמר יהוה על הנביאים המתעים את עמי הנשכים כשניהם וקראו שלום ואשד לא יתן על פיהם וקרשו עליו מלחמה		שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעכים משפש זאת כל הישרה יעקשו	
נולי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשימו ואת עצמותיהם פצדו		וחשכה לכם מקםם ובאה השמש על הנכיאים וכדר עליהם היום ובשו החוים והשר הקסמים	11	וידושלם בעולה ראשיה בשחר ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמי ועל יהוה ישענו לאמר	
וכבשר כתוך קלחת אז יועקו אל יהוה ולא יענה אותם	ĸ	כי אין מענה אלהים ואולם אנכי מלאתי כח את דוח יהוה ומשפם ונבודה	12	לא תבוא עלינו רעה	
	הקציני בית ישראל הלוא כית המאל הלוא לכם משל בית את המשפם שנאי טוב ואהבי רעה מלי שני מול שני מול שני מול	המשע נא ראשי יעקב הקציי בית ישראל לרעית את ישמשם שנאי טיב וארבי רעה " • מיל יעדה מעלידה נהיל שנה מעלידה והאדה מעל למצחות ותרים מעל למצחות ותרים מעל המשים ו " והבשר בתוך קלידה או יתקן אל ידור " • ולא יעדה אותם ביתו המישול ולא יעדה אותם " " • ולא יעדה אותם ביתו ביתו הידה ויסרה מידה בשרה הדה מידה ביתו הדה או יתקן אל ידור " • ויסרה מידה ביתו ביתו הדה אותם הדה אותם ביתו הידו אותם ביתו הדה אותם ביתו הדה אותם ביתו הדה אותם ביתו הידו אותם ביתו הדה אותם ביתו ביתו ביתו ביתו ביתו ביתו ביתו ביתו	שפע א ראשי יתקב על תגיאים המעיש את קשי הושכה שבישה קראש היו על של היו על שודש הליא לכד מה השששם יו עדש ליו ללי מלכם מחון שנא שוב וארבי רשה " לכן לולה לכם מחון החשבה של עששה של הנביאים וצמר א לבו שאר עבי וצמר א לבו שאר עבי ואבד אבלו שאר עבי ואבד אבלו שאר עבי ואבד אבלו היו היו ושבו לשם על הנביאים ואם לאבותיהם בשל היו בישה אולים וצמן לשם על היו אולים וצמן אולים אל היו אולים אל אולים לא עד אולי ועד אולים בשנו ביו אולי בא אורם ולא יענה אותם אולי ועה אותם בעת היו אלוי של אולי בת היו אולים בעת היו איל אולי על העם משבי בעת הייא אותם בעת הייא אותם בעת הייא אותם בעת הייא אותם לייבר בעת הייא אותם בעת הייא א	של של אחרית ייתקב ל מיבויאם המתינים את קמי והתיניה ייתקב ל המשיבה של הוד קרא שלים הלא לכם ל מיבויאם המתינים את המשלם של אחרים לידעת את המשפם של הייתקם ל לכן לילה לכם מחשון 19 לכן עמרים ל עמרים ל עמרים ל עמרים לעמרים לידע לידע לידע לידע לידע לידע משלם כלם המשוב לידע יידע היידע לידע יידע היידע לידע לידע לידע לידע לידע לידע לידע	ששט עו ארשי יתיב על תביאים המתעים את קפי היו יהיראל האים בשרום בשרום קרש של היו יהיראל האים לא יון על שרום המתעים משמם להיו לא לכ מי הוא להיו על מה מה מה מקדם מה מה מקדם מה

Kap. 5, 6-14.

6 והיה שארית יעקב

נאם יהוה (צכאות)	בקרכ עמים רכים	
והברתי סופיך מקדבך	כמל מאת יהוה	
והאבדתי מדכבתיך	כרביבים עלי עשב	
10 והכרתי ערי ארצך	אשר לא יקוה לאיש	
והרסתי כל מכצריך	ולא ייחל לבני ארם!	
11 והכרתי כשפים מידך	ז והיה שארית יעקב בנום	
ומעוננים לא יהיו לך	בקרב עמים דבים	
12 ותכרתי פסיליך ומצבותיך מקרכך	כאריה כבתמות יער	
ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך	ככפיד בעדרי צאן	
15 ונתשתי אשיריך מקרבך	אשד אם עבר ורמם	
והשמרתי עריך	וטרף ואין מציל	
14 ועשיתי באף וכחמה נקם	8 תרם ירך על צריך	
את דנוים אשר לא שמעו ו	וכל איביך יכרתו !	

9 ותיה ביום ההוא

¹ Das www zu Anfang hat seine Bedeutung und darf nicht gestrichen werden; es lenkt die Aufmerksamkeit der Hörer auf den Sprechenden, 26-e wird von Well-HAUSEN, NOWACK und Marti als Variante von V. 3 gestrichen - ohne Berechtigung, weil in V. 2 der gegenwärtige Zustand geschildert, in V. 3 gesagt wird, daß sie anch in der Vergangenheit (stets) so gehandelt hahen. Vielleicht ist (ישר (שובין) für שורס sind irrelevant. Auch בעת ההא sind irrelevant. Auch hezüglich Kap. 5 und die Streichung von V. 14 heugt sich der Verf. vor der Kritik.

Kap. 3.

	ואמר! שמעו נא ראשי יעקב וקציני בית ישראל הלא לכם לדעת את המשפט שנאי טוב ואהבי רע	5	על הנביאים המתעים את עמי הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם	שמעו נא זאת ראשי בית יעכ וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת בל הישרה יעקשו 10 בני ציון ברמים וירושלם בעולה	קב
3	אשר אבלו שאר עמי וערם מעלידם המשיטו זאת עצמותיה מצחו ומרשו כשאר במיד ובבשר בתוך קלחת		לכן לילה לכם מחזון וושבה לכם מקםם ונשבה לכם מקסם וכאר השמש על תביאים וקרר עליתם היום ורשוו החזים ותמוו על שפם כלם בי אין מענה אלדים	נו דאשיה כשתר ישפפו ובחניה כמחדי ישפפו תביאיה בכסף יקממו ועל יהוה ישענו לאמר דלא ידוה בקרבנו לא תבוא עלינו רעה	
4	אז זעקו אל יהוה ולא יענה אותם ויסתר פניז מהם באשר הדעו מעלליהם	8	ואולם אנבי מלאתי כח ומשפט ונבורה להנוד ליעקב פשעו ולישראל חטאתו	11 לכם כגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיים תהיה ודר הבית לקמת יער	

Kap. 5.

	ורוה שאדית יעקב (בנוים) בקרב עמים רבים בטל מאת ירוה	 והיה ביום ההוא נאם יהות והבדתי פופיך מקרבך ודאבדתי מרכבותיך
	ברביבים עלי עשב אשר לא יקוד. לאיש ולא ייחל לבני אדם	10 והברתי שרי ארצך והרפתי כל מכצריך
	ולא ייחל לבני ארם	וו ותברתי בשפים מידך
	והיה שארית יעקב בנוים	ומעוננים לא יהיו לך
	בקרב עמים רבים	12 והברתי פסיליך ומצבותיך מקרבך
	כאריה כבתמות יער	ולא תשתחוה עוד למעשה יריך
	בבפיד בעדרי צאן	
	אשר אם עבר	
	ודמם וטרף ואין מציל	15 [ונתשתי אשיריך מקרבך והשמרתי עריך
8	תרם ידך על צריך	14 ועשיתי כאף ובחמה נקם
	ובל איביך יברתו	את רגוים אשר לא שמעון י

Der Vers bildet aber ein dentliches Gegenstück zu V. 8 und spricht nicht von Heiden im Gegensatz zu Irrael, sondern von den Israel umgebenden Völkern und geröft auf V. 6 und 7 zurück, so daß man das gane Stück Micha an- oder absprechen mich. Die nuwsits stehende Inhaltsübersicht bezieht sich auf alle meine biblischen Studien mit Ansechlied der "Probehen" (28. März 1908).

Inhaltsübersicht.

		Seite	Seite
I.	Ezechiel-Studien (1895)		Neue metrische Versuche über
	Vorwort	5-6	Amos 13-23
	Die Vision vom Thronwagen	7 - 29	Hosea Kap. 8 24-28
	Die Sendung	29 - 34	Hosea Kap. 14 28-30
	Entwilrfe und Ausführung .	34 - 48	Ezechiel Kap. 22 und Ze-
	Ein prophetisches Schema .	4955	phania Kap. 3 30-36
	Keilschriftliche Parallelen .	56 - 62	Der Tag des Herrn 36-40
11	Strophenbau und Respo		Ezechiel Kap. 25 40-45
	sion (1898)		Jesaia Kap. 47 45-52
	Vorwort	5-8	Maleachi Kap. 1 53-55
	Richter Kap. 5	9-14	Maleachi Kap. 2-3 56-59
	Jesaia Kap. 18	14-17	Psalm 105 59-68
	Jesaia Kap. 31	17-18	Die Sprüche Kap. 1 69-72
	Jeremia Kap. 18	18-21	Die Sprüche Kap. 5 72-73
	Hosea Kap. 2	24-28	Die Sprüche Kap. 8 73-75
	Hosea Kap. 4	28-32	Die Sprüche Kap, 23 und 24 75-79
	Hosea Kap. 7	32 - 35	Hiob Kap. 4 80-82
	Habakuk Kap. 3	36-39	Hiob Kap. 6 82-85
	Maleachi Kap. 1	40-45	Hebr. 200 ,Würze' 85-88
	Psalmon Kap. 46	45-47	Zur Geschichte und Kritik
	Psalmen Kap. 54	47-49	meiner Strophentheorie 88-131
	Psalmen Kap. 64	49-51	Anhang.
	Psalmen Kap. 76	51-52	ипрат пра 132—141
	Psalmen Kap. 107	53-54	רום קין מין רום קין 143
	Psalmen Kap. 119	54-61	בריא פרחא ונחורא פריא פריא פריא
	Psalmen Kap. 140	61-63	IV. Stropheubau und Respon-
	Die Sprüche Kap. 6		sion in Ezechiel und den
	Die Sprüche Kap. 9		Psalmen (1908).
			Ezechiel Kap. 20 1—27
	Die Klagelieder Kap. 4	71-78	Ezechiel Kap. 23 28—36
	Sirach Kap. 39		Psalmen Kap. 78 37-52
	Sirach Kap. 40		· ·
	Sirach Kap. 41-42		Auhang.
	•		Jeremia Kap. 7 52-56
Ш.	Komposition and Stropbe	n-	Jeremia Kap. 17 56-58
	hau (1907).		Jeremia Kap. 22 58-59
	Vorwort	v-vi	Jeremia Kap. 26 60-61

Jun 1 M

